

HET ONDERSTEUNEN VAN DE NEDERLANDSE TAAL
DOOR MIDDEL VAN GEBAREN BIJ ANDERSTALIGE
KINDEREN
IPP

BRITT ENGELN

Studentennummer: 2232537

Fontys Hogeschool Pedagogiek

Datum: 01-05-2017

Stage: Combinatie Jeugdzorg -

Medisch Kleuterdagverblijf De Mikkell

Stagebegeleidster: Lotte van Hees

Project begeleider: Jasper van Kesteren

Praktijkbegeleiders: Lian Caelers en

Maike Willunat

CH/CW Docent IPP: Lieke van Lieshout

1^e Beoordelaar IPP: Petri Karel

Voorwoord

Voor u ligt mijn profileringsproject over het gebruik van gebaren door professionals, ter ondersteuning van de communicatie met anderstalige kinderen die een ontwikkelingsachterstand hebben, in de leeftijd van drie tot en met zes jaar. Het onderzoek is uitgevoerd bij Combinatie Jeugdzorg en is gericht op de medische kleuterdagverblijven (MKD) van deze organisatie.

Het profileringsproject is tot stand gekomen in een goed dialoog met het Centrum voor Pedagogische Innovatie (CPI), het CPI is een samenwerkingsverband tussen Fontys Hogeschool Pedagogiek en Combinatie Jeugdzorg. Het CPI vindt het belangrijk dat gericht onderzoek wordt gedaan in de praktijk en wordt doorgepakt op vorige onderzoeken van studenten. Binnen het onderwerp ‘migratieproblematiek’, gaven de professionals aan moeilijkheden te ervaren in de communicatie met het anderstalige kind en eventuele gebruik van gebaren. Ik heb een onderzoek gedaan om te achterhalen op welke manier professionals Nederlands met Gebaren (NmG) op een MKD effectief kunnen inzetten, waardoor de Nederlandse taal en de spraak- en taalontwikkeling wordt bevorderd en het anderstalige kind op een effectieve manier kan gaan communiceren. Ik loop stage op het MKD en kom dagelijks met deze moeilijkheden in aanraking. Ik vond het een leuk, leerzaam en interessant onderwerp om te onderzoeken en het was voor mij motiverend om een positieve bijdrage te hebben aan de algehele behandeling van het anderstalige kind.

In mijn profileringsproject heb ik een inleiding, een theoretisch kader en de resultaten van het praktijkonderzoek beschreven. Deze onderdelen hebben geleid tot een conclusie en aanbevelingen, die antwoord geven op mijn hoofd- en deelvragen en waardoor de doelstelling is bereikt. Als laatste is er in de discussie in kaart gebracht welke sterke en zwakke punten mijn onderzoek bevat.

Graag wil ik in het voorwoord van de gelegenheid gebruikmaken om een aantal personen te bedanken. Als eerste wil ik Combinatie Jeugdzorg bedanken dat ik dit onderzoek mocht uitvoeren binnen de organisatie. Ik wil Jasper van Kesteren, Lian Caelers, Maike Willunat en Anne-Marie Hamers bedanken voor de kritische feedback, hun specialisme en ondersteuning. Daarnaast wil ik alle interne en externe respondenten én Lotte van Hees bedanken voor de feedback, het vertrouwen en de motivatie. Zonder jullie en mijn privé netwerk had ik dit onderzoek nooit kunnen voltooien. Ik wens u veel leesplezier.

Britt Engelen, Gastel, 20 april 2017

Inhoud

Voorwoord	1
1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding onderzoek.....	3
1.2 Probleemverkenning.....	5
1.3 Doelstelling.....	6
1.4 Hoofdvraag onderzoek	7
1.5 Deelvragen.....	7
1.6 Begripsafbakening	8
2. Theoretisch kader	9
2.1 Ontwikkeling jonge kinderen met gebaren.....	9
2.2 Het Nederlands met Gebaren.....	10
2.3 Bruikbare werkzame factoren voor het aanleren van NmG bij anderstalige kinderen...	11
2.4 Wat een professional nodig heeft om het NmG goed in te kunnen zetten	12
2.5 Het eigen maken van vaardigheden door professionals	13
2.6 Richtlijnen jeugdhulp voor inwoners met een migratieachtergrond	15
3. Praktijkonderzoek.....	15
3.1 De respondenten	16
3.2 Onderzoeksinstrumenten	16
3.4 Data-Analyse	18
4. Resultaten	18
4.1 De invloed op de behandeling van het gebruik van NmG.....	19
4.2 De ervaring van professionals in het werken met NmG.....	21
4.3 De onderdelen die volgens professionals aansluiten bij de gebruikte methodiek	24
4.4 Vaardigheden van de professional.....	26
4.5 Kennis van de professional.....	27
4.6 Het eigen maken van NmG bij de professionals	27
5. Conclusie	29
6. Aanbevelingen.....	35
7. Discussie.....	39
Literatuur	41

1. Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Op verschillende plekken in de wereld komen conflictsituaties voor. Deze conflictsituaties leiden tot een oorlog en zorgen voor een onveilige omgeving voor burgers. Vanwege deze conflictsituaties gaan mensen vluchten. In de zomer van 2015 is er ten opzichte van 2014 een verdubbeling ontstaan van het aantal vluchtelingen in de Europese Unie (Rijksoverheid, 2016). Het aantal vluchtelingen is van 562.265 vluchtelingen in 2014, naar 1.256.210 vluchtelingen in 2015 gestegen (Vluchtelingenwerk Nederland, 2016). Van deze vluchtelingen neemt Nederland elk jaar ongeveer 7.000 asielzoekers over (Rijksoverheid 2016). Uit cijfers van het Centraal Bureau voor Statistiek (2016) blijkt dat in september 2016 3.000 asielzoekers en nareizende gezinsleden in Nederland zijn geregistreerd. Dit zijn er 645 meer dan in augustus 2016 (CBS, 2016). De grootste groep asielzoekers in Nederland zijn de Syrische asielzoekers, gevolgd door de Albanezen en de Eritreeërs (CBS, 2016).

Nederland telt momenteel 13.235.405 inwoners met een Nederlandse achtergrond en 3.665.321 inwoners met een migratieachtergrond. Van alle inwoners met een migratieachtergrond, hebben 1.626.812 inwoners een niet-westerse achtergrond (CBS, 2016). Alle inwoners, zowel de inwoners met de Nederlandse als de inwoners met een migratieachtergrond, hebben een eigen cultuur. In een multiculturele samenleving krijgt de jeugdhulpverlening zowel te maken met gezinnen met de Nederlandse achtergrond als gezinnen met een migratieachtergrond (van Abshoven, van Grootheest & Verhoeven, 2006).

In de Wet op de Jeugdzorg staat beschreven dat alle kinderen recht hebben op Jeugdzorg, ongeacht welke culturele of sociaaleconomische achtergrond zij bezitten (van der Gaag & Speet, 2010). Uit een vorig onderzoek kwam naar voren dat er wordt verwacht dat het aantal migranten gezinnen zal gaan groeien (Huijbregts, 2015). Voor de jeugdhulpverlening betekent dit dat ze steeds meer te maken gaan krijgen met kinderen, jongeren en opvoeders met een migratie achtergrond. Deze kinderen, jongeren en opvoeders zullen allemaal moeten wennen aan de Nederlandse cultuur. Daarnaast worden de banden met het land van herkomst zwakker. Het is voor de psychische ontwikkeling van een kind gunstig om deels de cultuur van thuis mee te nemen en zich niet alleen maar op de dominante cultuur te richten. Zij zullen hierdoor meer zelfwaardering krijgen (Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, 2016).

Alle culturen hebben een eigen taal, of een taal die veel lijkt op die van een andere cultuur (Eldering, 2011). Het hebben van een lage sociale economische status en/of het niet of nauwelijks spreken van de Nederlandse taal, is voor anderstalige gezinnen een risicofactor in

de Nederlandse samenleving. Kinderen in anderstalige gezinnen hebben een grotere kans op een achterstand in de taalontwikkeling, omdat zij de Nederlandse taal niet beheersen. Hierdoor kunnen anderstalige kinderen niet mee in het reguliere onderwijs. Deze kinderen kunnen zich vanwege de achterstand in de taalontwikkeling minder goed staande houden in het onderwijs. De taalachterstand zorgt voor onzekerheid bij kinderen (Eldering, 2011). Door de onzekerheid zullen kinderen minder participeren. Het ontstaan van een veilig gevoel is goed voor de algehele ontwikkeling van een kind (Eldering, 2011). Het is maatschappelijk gezien belangrijk dat er goed gecommuniceerd kan worden met mensen en kinderen met een migratieachtergrond. Het is daarom van belang dat deze kinderen de Nederlandse taal goed beheersen, waardoor ze zich kunnen gaan ontwikkelen binnen het onderwijs (Eldering, 2011).

Combinatie Jeugdzorg is gespecialiseerd in het bieden van hulp bij complexe opvoeden en ontwikkelingsproblematieken. Zij bieden jeugdhulp aan alle jeugdigen van 0 t/m 23 jaar én hun opvoeders. De organisatie richt zich vanuit verschillende kanten op zowel de ontwikkeling als de opvoeding van jeugdigen. Combinatie Jeugdzorg biedt verschillende diensten aan: dagbehandeling, ambulante hulverlening, woonbegeleiding, spoedhulp, pleegzorg, dag- en nachtbehandeling en echtscheidingshulpverlening. Daarnaast biedt Combinatie Jeugdzorg sinds 2016 wooneenheden aan voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV) (Combinatie Jeugdzorg, 2016). Een van de doelen van Combinatie Jeugdzorg is om een veilige omgeving voor het kind te creëren (Combinatie Jeugdzorg, 2016).

Combinatie Jeugdzorg verwacht een toename van het aantal migranten gezinnen binnen de hulpverlening. Vanwege de toename is er een nieuwe doelgroep ontstaan binnen het medisch kleuterdagverblijf (MKD). Het MKD is een dagbehandeling voor kinderen met een problematiek in de leeftijd van drie tot en met zes jaar. De problematieken zijn in de meeste gevallen complex en verschillen van elkaar. Op het MKD zitten kinderen met ernstige gedragsproblemen, hechtingsproblematieken en/of ontwikkelingsstoornissen. Daarbij zijn er nu meer anderstalige kinderen met een ontwikkelingsachterstand dan voorheen (Combinatie Jeugdzorg, 2016). Uit een eerder onderzoek van Zeviar & Douwenga (2009) is gebleken dat de communicatie met anderstalige kinderen vaak voor problemen zorgt op een behandelgroep. De hulpvraag kan niet specifiek worden behandeld, omdat het kind zich onveilig en niet begrepen voelt. Dit staat de ontwikkeling van het kind in de weg (Zeviar & Douwenga, 2009). Ook in de praktijk is gebleken dat de communicatie met anderstalige kinderen niet goed verloopt en dat de taal de behandeling van het kind in de weg staat. De professionals op het MKD ervaren dit als een probleem.

Volgens de literatuur (Zeviar & Douwenga, 2009) en de praktijk is het ondersteunen van de Nederlandse taal met gebaren een meerwaarde voor het bevorderen van de communicatie van anderstalige kinderen. Uit de praktijk blijkt dat de meeste professionals van het MKD geen tot weinig kennis hebben van Nederlands met Gebaren (NmG). Omdat de professionals nog geen kennis hebben van het NmG, wordt dit momenteel nog niet of nauwelijks gebruikt in de gesprekken met anderstalige kinderen.

Volgens Feddema & Wagenaar (2012) heeft een kind duidelijkheid, zekerheid en veiligheid nodig om zichzelf te kunnen ontwikkelen en het NmG eigen te maken. Als deze factoren niet aanwezig zijn, zal een kind al zijn energie geven aan het handhaven in een bedreigende omgeving waardoor het weinig energie over heeft om zichzelf te ontwikkelen. Hierdoor kan de ontwikkeling van een kind stagneren (Feddema & Wagenaar, 2012).

Zoals eerder benoemd, blijkt uit de praktijk dat de professionals weinig kennis hebben over het inzetten van NmG. Hierdoor kan er minder effectieve communicatie plaatsvinden tussen het anderstalige kind en de professional (Nederlands Jeugdinstituut, 2016). Het is voor anderstalige kinderen belangrijk dat het NmG op een effectievere manier wordt ingezet door de professional (Feddema & Wagenaar, 2012). De methodiek die momenteel op het MKD wordt ingezet om de Nederlandse taal te ondersteunen met gebaren is 'Kindergebaren met Lotte en Max'. Het is echter zo dat deze methodiek niet volledig wordt ingezet. Hierdoor kan de kwaliteit van deze methodiek niet worden behaald en kan er geen effectieve communicatie plaatsvinden met het anderstalige kind (Nederlands Jeugdinstituut, 2016). Het is belangrijk dat de professionals op het MKD weten wat NmG inhoudt en op welke manier het moet worden ingezet. Zo kan de methodiek op een juiste manier worden uitgevoerd. Wanneer NmG op de juiste manier wordt ingezet, zal het de ontwikkeling van anderstalige kinderen bevorderen.

1.2 Probleemverkenning

Naar verwachting gaat het MKD van Combinatie Jeugdzorg te maken krijgen met meer anderstalige kinderen. De professionals van Combinatie Jeugdzorg geven aan dat het lastig is om met anderstalige kinderen te communiceren en ze zien het gebrek aan communicatie als een belemmering voor de behandeling van het kind. De professionals hebben weinig kennis over de culturele achtergronden van de kinderen en hebben weinig kennis over hoe ze het beste kunnen communiceren met deze kinderen. Daarbij spreken de kinderen op de groep een

eigen taal die niet begrepen wordt door de omgeving, wat vaak leidt tot frustraties bij de anderstalige kinderen.

Uit vorig onderzoek van Esen (2016) is gebleken dat NmG een helpende factor kan zijn voor de taal- en spraakontwikkeling van een kind. NmG bevordert de communicatie tussen het anderstalige kind en de professional. Daarnaast zal het kind gemakkelijker de link leggen tussen de gesproken taal en het gebaar. Hierdoor zal het kind uiteindelijk de Nederlandse taal beheersen en zal de communicatie tussen de kinderen en de professionals beter verlopen. Echter geven de professionals aan dat zij te weinig kennis en ervaring hebben met het gebruik van NmG (Esen, 2016). Momenteel wordt het NmG op alle MKD locaties van Combinatie Jeugdzorg ingezet.

In de aanleiding van dit onderzoek komt naar voren dat het voor kinderen belangrijk is dat ze duidelijkheid, zekerheid en veiligheid ervaren. Een kind zal hierdoor actief durven zijn in het nemen van initiatieven om zich te kunnen ontwikkelen (Feddema & Wagenaar, 2012). Uit de praktijk blijkt echter dat dit momenteel onvoldoende het geval is. De professionals en de anderstalige kinderen begrijpen elkaar moeizaam of niet. Daarbij wordt het NmG niet consequent ingezet. Het is voor de meeste professionals onvoldoende duidelijk op welke manier het NmG gebruikt kan worden en hoe belangrijk NmG kan zijn voor anderstalige kinderen op de groep.

We spreken hier van een probleem omdat, zoals eerder vermeld, een slechte communicatie kan zorgen voor een ontwikkelingsachterstand of een stagnatie in de ontwikkeling. Dit kan later voor problemen zorgen én het staat de hulpverlening van het kind op het MKD in de weg. Het is belangrijk dat de professionals met de ondersteuning van NmG zo goed mogelijk kunnen aansluiten op het ontwikkelniveau van het anderstalige kind. Het anderstalige kind zal in eerste instantie de taal- en spraakontwikkeling gaan bevorderen, waardoor het communiceren op een later moment gemakkelijker wordt. Om het NmG in te zetten ter ondersteuning en bevordering van de taal moet het helder zijn op welke manier de professionals het NmG gebruiken. In de praktijk is dit momenteel niet het geval. Een methodiek inzetten zonder vaardigheden en kennis zorgt voor ondeskundigheid op de werkvloer. Hierdoor heeft de methodiek geen effect (Nederlands Jeugdinstituut, 2016).

1.3 Doelstelling

Het resultaat aan het einde van dit onderzoek moet duidelijk maken op welke manier het NmG moet worden ingezet door de professionals en welke randvoorwaarden daarbij nodig

zijn. Het doel hiervan is dat er een effectieve behandeling kan plaatsvinden zodat de kinderen zich positief kunnen ontwikkelen op het MKD. Het NmG moet een ondersteuning worden van de Nederlandse taal waardoor de professional en het anderstalige kind met elkaar kunnen communiceren. De Nederlandse taal wordt dus niet overgenomen door een andere taal, maar wordt ondersteund met gebaren. Het kind wordt door het gebruik van NmG weer verstaanbaar voor zijn omgeving, als hij in gesprek is met een professional. Het kind leert hierdoor de omgeving te begrijpen, gaat zichzelf vertrouwen en zeker voelen. Als het kind zichzelf veilig voelt, durft het kind weer te ontdekken en experimenteren. Dit is goed voor de algehele ontwikkeling van het kind en voorkomt dat de ontwikkeling van het kind stagneert (Feddemma & Wagenaar, 2012).

Het onderzoek heeft niet alleen een meerwaarde voor de taal- en spraakontwikkeling, maar ook voor de algehele ontwikkeling van de anderstalige kinderen. Aan het einde van dit onderzoek moet helder zijn wat de professionals nodig hebben om het NmG zo effectief mogelijk in te zetten voor het anderstalige kind. Er komen uiteindelijk aanbevelingen uit die ervoor zorgen dat Combinatie Jeugdzorg een plan krijgt met handvatten over hoe NmG bij anderstalige kinderen het beste kan worden ingezet door de professionals. Met anderstalige kinderen worden de kinderen bedoeld in de leeftijd van drie tot en met zes jaar met een ontwikkelingsachterstand. Aangezien er steeds meer anderstalige kinderen met een migratieachtergrond in Nederland komen wonen, is dit een meerwaarde voor de behandeling om NmG te gebruiken (Huijbregts, 2015).

1.4 Hoofdvraag onderzoek

Hoe kan het werken met Nederlands met Gebaren bij anderstalige kinderen met een ontwikkelingsachterstand, binnen de leeftijd drie tot en met zes jaar, aangeleerd worden aan professionals werkzaam binnen het medisch kleuterdagverblijf van Combinatie Jeugdzorg?

1.5 Deelvragen

1. Wat is de invloed van het gebruik van NmG op de communicatie tussen de professional en de anderstalige kinderen, met een ontwikkelingsachterstand in de leeftijdscategorie van drie tot en met zes jaar?
2. Welke onderdelen van NmG dragen volgens professionals bij aan het aanleren van NmG, waarbij de Nederlandse taal wordt ondersteund door middel van gebaren bij anderstalige kinderen?

3. Welke onderdelen van de gebruikte methodieken sluiten aan bij de setting van het medisch kleuterdagverblijf van Combinatie Jeugdzorg?
4. Wat moet een professional aan vaardigheden en kennis hebben om op een correcte manier het NmG in te zetten en eigen te maken bij anderstalige kinderen?
5. Op welke manier kunnen de professionals het NmG eigen maken?

1.6 Begripsafbakening

Dit onderzoek is gericht op het communiceren met anderstalige kinderen, door ondersteuning van het NmG. De Nederlandse taal wordt ondersteund door middel van gebaren. Met communiceren wordt in dit onderzoek bedoeld het uitwisselen van informatie. Communicatie is pas effectief zodra zender en ontvanger beide doelen bereiken (Steehouder, Jansen, Mulder, van der Pool & Zeijl, 2012). Onder communicatie verstaan we de verbale en non-verbale communicatie. Verbale communicatie is vanuit het gebruik van zinnen en non-verbale communicatie is gericht op houding, tekens, gebaren en afbeeldingen. In dit onderzoek wordt door middel van non-verbale communicatie, de verbale communicatie aangemoedigd. Beide begrippen vallen onder de communicatie, omdat het bij de meeste vormen beide elementen omvat (Steehouder, Jansen, Mulder, van der Pool & Zeijl, 2012).

Het gehele onderzoek is gericht op NmG, wat valt onder de non-verbale communicatie. Bij NmG wordt er gebruik gemaakt van visuele talen. De handen, het gezicht en de ogen staan centraal bij het NmG en juist niet de stem en het gehoor (Nederlands Gebarencentrum, 2016).

Verder zal er in het onderzoek gesproken worden over anderstalige kinderen. Met anderstalige kinderen worden kinderen bedoeld die niet of nauwelijks de Nederlandse taal spreken. Deze kinderen hebben een ontwikkelingsachterstand en vallen binnen de leeftijdscategorie drie tot en met zes jaar. We spreken van een ontwikkelingsachterstand als een kind achter loopt op de ontwikkeling in vergelijking met leeftijdsgenoten. Denk hierbij aan de taalontwikkeling, lichamelijke ontwikkeling, cognitieve ontwikkeling etc. Het is lastig te bepalen wat het eindniveau van de ontwikkeling van een kind zal zijn (Derksen-Lubsen, Moll, Oudesluys-Murphy & Sprij, 2011).

Met professional wordt in dit onderzoek de pedagogisch medewerker verstaan, die werkzaam is op het medisch kleuterdagverblijf van Combinatie Jeugdzorg. Deze professionals zijn hbo of mbo geschoold. Tijdens het onderzoek zal er gebruik worden gemaakt van interne

en externe professionals. Interne professionals zijn de professionals die werkzaam zijn binnen Combinatie Jeugdzorg. De externe professionals zijn van buiten de organisatie.

2. Theoretisch kader

Het theoretisch kader is geschreven aan de hand van actuele betrouwbare informatie en wetenschappelijke artikelen. Het theoretisch kader geeft vanuit de theorie een onderbouwing op de deelvragen, waardoor de hoofdvraag deels vanuit de theorie kan worden beantwoord. In dit theoretisch kader zullen verschillende aspecten aan bod komen. Als eerste wordt beschreven wat NmG inhoudt en welke methodieken er nodig zijn om NmG in te kunnen zetten. Verder wordt er gekeken welke vaardigheden en kennis de professionals nodig hebben en op welke manier zij zich de vaardigheden eigen kunnen maken. Als laatste zullen de richtlijnen van de Jeugdzorg aan bod komen, om de handelingen van de professionals te verantwoorden.

2.1 Ontwikkeling jonge kinderen met gebaren

Kleuters van drie tot en vijf jaar zijn in staat om betekenissen, begrippen en feiten te imiteren. Een kind zal het gebaar ontleden, waardoor het kind de functie en structuur gaat ontdekken. Het is afhankelijk van het gebaar of het kind het direct of indirect kan imiteren. Het kan zijn dat het kind eerst het visuele woord moet decoderen, voordat het de opgeslagen informatie activeert. Jonge kinderen hebben niet altijd de voorkeur om spiegelend te imiteren, zij hebben de voorkeur om gebaren te imiteren met de dominante hand (Sebastianutto, Mengotti, Spiezio, Rumiati & Balaban, 2016).

Vrijwel dezelfde hersengebieden worden actief bij mensen die gebaren gebruiken en bij mensen die gesproken taal gebruiken. Het leren van een tweede taal is voor anderstalige kinderen veel lastiger, dit heeft te maken met twee belangrijke oorzaken. De anderstalige kinderen weten niet wat er bedoeld wordt en het is lastig om een nieuwe taal uit te spreken. Het is belangrijk de gebaren zo specifiek mogelijk te maken. Een rumoerige ruimte zorgt voor onnodige hersenactiviteit, waardoor de concentratie op de Nederlandse taal en het gebaar verloren kan gaan (Crone, 2010). Het aanleren van een nieuwe taal is een kwestie van oefenen. Kinderen tussen de anderhalf en twee jaar leren zeven tot negen nieuwe woorden per dag. In deze periode is het kind zeer gevoelig om bepaalde functies te ontwikkelen. Een kind van drie kan grammaticaal woordzinnen maken van vijf woorden. Tot en met zeven jaar is het aanleren van een nieuwe taal gemakkelijker dan wanneer je ouder wordt (Crone, 2010).

2.2 Het Nederlands met Gebaren

Nederlands met Gebaren (NmG) is recentelijk aangetoond als een goede methodiek tegen taalproblemen bij kinderen die slechthorend of doof zijn, maar ook voor kinderen die ernstige spraak- en taalmoeilijkheden of een autisme spectrum stoornis (ASS) hebben. NmG stimuleert en bevordert de taalontwikkeling (Terpstra & Schermer, 2006). ASS is een ontwikkelingsstoornis in de hersenen, waardoor de informatieverwerking verstoord is. Structuur door middel van duidelijkheid, visualisatie en voorspelbaarheid zijn helpend voor hen (Huygen, 2015). Terpstra & Schermer (2006) zeggen dat NmG de mogelijkheid biedt om het taalaanbod op de juiste manier af te stemmen op dat wat de kinderen nodig hebben. Bij het inzetten van NmG worden alleen de belangrijkste woorden uit een zin uitgebeeld (Veldman-Das, 2003).

Het NmG bestaat uit een combinatie van de Nederlandse gebarentaal (NGT) en het Nederlands. Als er contact plaats vindt tussen gebruikers, dan komen deze twee talen samen en ontstaat er een contacttaal. In figuur 1 is dit terug te vinden. Deze contacttaal wordt het Nederlands met Gebaren (NmG) genoemd. Knelpunten ontstaan op het moment dat deze twee talen met elkaar worden vermengd, met name over het gebruik door professionals en de grammatica. De Nederlandse taal wordt gesproken en is auditief waarneembaar en het NmG is een visuele taal die gebaseerd is op visuele principes (Terpstra & Schermer, 2006).

Figuur 1. Domeinen NmG. Overgenomen uit Wat is NmG en waarom gebruik je het? door A. Terpstra & T. Schermer, 2006, Utrecht: Siméa VHZ

Het gebruik van NmG brengt veel voordelen met zich mee in de communicatie met anderstalige kinderen. Het NmG vergemakkelijkt de taal, waardoor de kinderen de taal eerder en beter gaan begrijpen. Het vertragen van het spreektempo zorgt ervoor dat de anderstalige kinderen meer tijd hebben om de informatie te verwerken. Verder vergroten de gebaren de woordenschat en stimuleert het de communicatie. Tot slot levert het minder frustratie op omdat de kinderen zich beter verstaanbaar kunnen maken (Veldman-Das, 2003). Uit onderzoek is gebleken dat de kinderen betere prestaties leverden op taaltesten die af werden

genomen met het NmG. Er vindt tevens minder miscommunicatie plaats. Hierdoor durven de kinderen in een groepsverband een actievere rol in te nemen wanneer zij communiceren (Veldman-Das, 2003).

2.3 Bruikbare werkzame factoren voor het aanleren van NmG bij anderstalige kinderen

Combinatie Jeugdzorg heeft de methodiek ‘Kindergebaren met Lotte en Max’ aangeschaft voor verschillende MKD-locaties. Deze methodiek kent een aantal werkzame factoren, zoals theater, illustraties, liedjes, filmpjes, animatie technieken etc. Deze werkzame factoren zorgen ervoor dat de anderstalige kinderen op een speelse en multi-zintuigelijke wijze het NmG aanleren. ‘Kindergebaren met Lotte en Max’ is geschikt voor zowel regulier als speciaal onderwijs (Stichting praten met je handen, 2016).

NmG biedt veel voordelen voor horende en niet-horende kinderen. Het biedt kinderen een ondersteuning van de gesproken taal, waardoor de taalontwikkeling wordt gestimuleerd. Dit geeft de kinderen meer zelfvertrouwen. Door het communiceren met gebaren kan de professional op deze manier samen met het kind een band opbouwen (Kindergebaren met Lotte & Max, 2016).

Het is belangrijk om de ondersteunende gebaren 24 uur per dag te gebruiken. Een consequent gebruik van het NmG zorgt ervoor dat de spraak- en taalontwikkeling bij het anderstalige kind wordt bevorderd. Er wordt aangeraden om alle professionals en de ouders of opvoeders te scholen in het NmG. Daarbij zou het wenselijk zijn dat ook familieleden en andere bekenden van het kind de scholing NmG zouden volgen. Op deze manier krijgt het kind 24 uur ondersteunende gebaren aangeboden. Als het niet haalbaar is om ouders, opvoeders of bekende uit het netwerk een gebarencursus aan te bieden, dan kan er eventueel een gebarenmap gemaakt worden. In de gebarenmap komen de gebaren voor die het kind op dat moment aan het leren is. Tevens kunnen de ouders of opvoeders een DVD aanschaffen waarin deze gebaren terug te vinden zijn. In sommige gevallen zijn ouders of opvoeders het niet eens over het gebruik van NmG omdat men onvoldoende op de hoogte is (Veldman-Das, 2003). Voor ouders en opvoeders met een migranten achtergrond is het soms lastig om de gebaren te accepteren, dit heeft te maken met een cultuuraspect. De kans bestaat dat zij het nut er niet van inzien vanwege de waarden, normen en opvattingen die zij belangrijk vinden (Veldman-Das, 2003). Om met ouders of opvoeders in gesprek te gaan en uiteindelijk de beste keuze te maken, is er een checklist ontwikkeld. De ‘checklist gebaarvaardigheid’ van de

Koninklijke organisatie Kentalis is online beschikbaar (Veldman-Das, 2013). Koninklijke Kentalis is gespecialiseerd op het gebied van diagnostiek, zorg en onderwijs voor mensen met een taalontwikkelingsstoornis of doofblindheid (Koninklijke Kentalis, 2017).

Bij het aanleren van het NmG, wordt de woordenschat van de kinderen ontwikkelt. Een vierjarig anderstalig kind moet gemiddeld 1000 woorden kennen en een Nederlandstalig kind moet op deze leeftijd beschikken over een woordenschat van 3000 woorden. Het is als professional belangrijk rekening te houden met het feit dat de anderstalige kinderen zich eerst veilig moeten voelen, voordat de anderstalige kinderen de woordenschat kunnen gaan vergroten (Kuiken & Droge, 2010). In het onderzoek van Pot (2012) komt naar voren dat het bevorderend is voor de taalontwikkeling om bij beginners van de Nederlandse taal ongeveer tien tot vijftien woorden te leren in zes weken tijd. Echter spreken Van den Nulft & Verhallen (2009) over 30-40 woorden per week. Volgens de leerkrachten in het artikel van Pot (2012) is dit niet haalbaar. Het is goed voor de taalontwikkeling om minstens drie keer per week deze woorden los van elkaar aan te bieden. Herhaal eerst de woorden van de vorige keer, voordat de nieuwe woorden worden aangeboden. Herhaling zorgt ervoor dat de woorden op lange termijn beter blijven hangen (Pot, 2012).

Anderstalige kinderen scoren op een taaltoets vaak even laag als een kind met een taalstoornis. Dit komt omdat zij dingen anders interpreteren en nog niet voldoende op de hoogte zijn van de taal. Het is dus niet zo dat het desbetreffende kind altijd een taalstoornis heeft (Scheltinga, Keuning & Kuhlemeier, 2014)

2.4 Wat een professional nodig heeft om het NmG goed in te kunnen zetten

De kwaliteit van het inzetten van NmG bij anderstalige kinderen wordt voor het grootste deel bepaald door de vaardigheid en kennis die de professional gebruikt. Voor een effectief gebruik van het NmG moet er aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Om te beginnen moeten de professional de Nederlandse taal beheersen. Verder moet de professional ervoor zorgen dat het kind in aanraking komt met de Nederlandse taal en als laatste moet de professional de gebaren van het NmG kennen (Terpstra & Schermer, 2006).

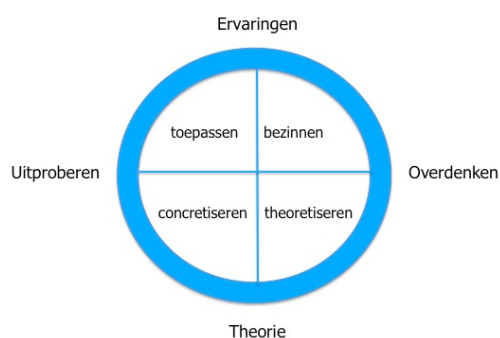
Als de professional ervoor zorgt dat het NmG toegankelijk wordt, zal de communicatie effectiever gaan lopen. Wanneer men aan de slag gaat met NmG is het belangrijk om het doel voor de groep kinderen voor ogen te hebben. Volgens Terpstra & Schermer (2006) moet er aan enkele richtlijnen worden voldaan om de kwaliteit van het NmG

te kunnen waarborgen. Bij deze richtlijnen wordt gekeken naar zowel de Nederlandse Gebaren(taal) als het gesproken Nederlands (Terpstra & Schermer, 2006).

In deze richtlijnen staat vermeld dat het bij NmG belangrijk is dat je de gebaren op de juiste manier articuleert, het juiste tempo gebruikt en dat het belangrijk is om maar een paar gebaren per zin te gebruiken. Voor het gesproken Nederlands is het goed om rekening te houden met de intonatie, de grammatica en de woordsoorten (Terpstra & Schermer, 2006). In bijlage 1 staan nog meer richtlijnen en een verdiepende uitleg van de bovenstaande richtlijnen voor het NmG.

2.5 Het eigen maken van vaardigheden door professionals

Alle professionals hebben een eigen manier van leren. Er zijn vier verschillende leerstijlen: bezinnen, theoretiseren, concretiseren en toepassen (Vocvo, 2014). Bezinnen is als iemand het prettig vindt om te horen en vanuit daar te leren. Men wil het eerste begrijpen en weten hoe alles werkt. Bezimmers (1) hebben vaak een duidelijk doel voor ogen. Theoretiserende professionals (2) vinden het prettig om met verschillende methodieken aan de slag te gaan en zelfstandig te zoeken naar de juiste oplossing. Concretiserende professionals (3) vinden het belangrijk dat hetgeen wat je doet ook werkt. Deze groep kan situaties goed oplossen omdat men goed is in het houden van het overzicht en het leggen van verbanden. Als laatste bestaan er de professionals die voorstander zijn van het toepassen (4). Zij proberen dingen graag zelf uit en gaan niet overal over nadenken. Door te doen leert men van de situatie en lost men het probleem op (Vocvo, 2014). Figuur 2 geeft weer op welke wijze de vier leerstijlen met elkaar in verband staan. Iedereen start vanaf een eigen leerstijl. Om als professional goed te kunnen leren moet onderstaande cirkel volledig doorlopen zijn (Vocvo, 2014).

Figuur 2. De vier leerstijlen. Overgenomen uit Volwassenen leren anders door Vocvo, 2014, Mechelen: Vocvo VZW

Uit de theorie van Jolles (2013) blijkt dat alle professionals nauwelijks iets doen om op de hoogte blijven van de laatste ontwikkeling rondom het vakgebied. Daarbij zien professionals het volgen van een cursus etc. vaak als een verplicht nummer en is er vaak geen goede koppeling gemaakt met de werkvloer.

De meeste professionals leren door te doen op het werk, dit noemt men informeel leren. Het gaat in dit geval niet alleen over de dingen die een professional toevallig oppikt op de werkvloer, maar ook het nieuwsgierig worden in vakliteratuur en methodieken (Jolles, 2013). De professionals moeten nieuwsgierig zijn en een wil hebben om zichzelf te verbeteren waardoor er levenslange professionalisering ontstaat. Het is belangrijk dat het eigen handelen van de professional wordt gereflecteerd en wordt verbeterd. Om professionals iets aan te leren moet er intrinsieke motivatie aanwezig zijn (Jolles, 2013). Met intrinsieke motivatie wordt bedoeld dat de professional zelf de behoefte heeft om op de hoogte te blijven van de laatste ontwikkelingen, omdat het als leuk en interessant wordt ervaren. De professional moet het niet doen vanwege een externe beloning (Aronson, Wilson & Akert, 2011). Professionals willen weten waarom het nuttig is om deel te nemen aan een training en wat het doel van de training is. Men heeft namelijk vaak al kennis uit het werkveld. Het is daarom belangrijk om hun behoeften te analyseren en de professional te helpen in het eigen leerproces (Knowles, Holton & Swanson, 2011). Het is goed om gebruik te maken van de ervaringen die zij hebben en vanuit de ervaring verder te bouwen. Verder zijn professionals sterker bereid mee te werken als het gaat om dagelijkse situaties omdat het dan als relevant wordt gezien. De professionals zullen energie willen steken in de dingen waar zij zelf achter staan en zijn zelf vaak goede bronnen uit het werkveld. Verder is het belangrijk om respect te tonen en de nieuwsgierigheid te prikkelen. Laat de professional meedoen en meedenken. Op deze manier blijft hij betrokken en kan hij een eigen inbreng geven (Knowles, Holton & Swanson, 2011). Combinatie Jeugdzorg heeft een Cedeo opleidingskeurmerk, dat keurmerk staat voor het verzorgen van opleidingsprogramma's naar tevredenheid van de professionals. Ieder jaar wordt er een nieuw actueel programma gepresenteerd (Combinatie Jeugdzorg, 2017). Combinatie Jeugdzorg vindt het belangrijk dat professionals continu in ontwikkeling zijn en zelf het werk kunnen organiseren. Op deze manier kan de professional zelf de verantwoordelijkheid nemen en uitdaging zoeken in het werkveld (Combinatie Jeugdzorg, 2015).

2.6 Richtlijnen jeugdhulp voor inwoners met een migratieachtergrond

Op het medisch kleuterdagverblijf van Combinatie jeugdzorg wordt er gewerkt met de richtlijnen van de Jeugdhulp en Jeugdbescherming. De richtlijnen ondersteunen de professional in het dagelijks werken en worden ingezet ter ondersteuning van de hulpvraag. De richtlijnen zijn onderbouwde aanbevelingen vanuit de wetenschap, de praktijk en de ervaring van cliënten. Het biedt de professional ondersteuning om de best passende hulp te kiezen (Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, 2016).

Voor dit onderzoek is de richtlijn ‘Samen met ouders en jeugdigen beslissen over passende hulp’ van belang. Een van de belangrijke hoofdstukken is ‘Omgaan met diversiteit’, waarin er wordt gericht op inwoners met een migratieachtergrond (Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, 2016). In dit hoofdstuk staat dat het als professional belangrijk is om rekening te houden met de culturele diversiteit binnen een groep. Dit kan de professional doen door een open en sensitieve houding aan te nemen. Het is belangrijk dat de professional in communicatie met anderstalige kinderen de eigen vooroordelen en vaardigheden achterwege laat en afstemt op de interculturele communicatie van het kind (Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, 2016). Om dit te kunnen bereiken moet de professional eerst inzicht en reflectie hebben op de eigen waarden en normen. Mogelijke eigen ideeën en invloeden op de samenleving moeten helder worden en er moet ruimte zijn om een vertrouwensband op te bouwen met het kind. De professional zal uiteindelijk interculturele competenties moeten ontwikkelen. De Nederlandse taal is voor anderstalige kinderen vaak onbekend waardoor de communicatie moeizaam verloopt. Het is belangrijk om hier goed op in te haken (Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, 2016).

3. Praktijkonderzoek

In het praktijkonderzoek staat beschreven op welke wijze de onderzoeksvragen worden beantwoord. In de praktijkopzet wordt verantwoord welke keuzes zijn gemaakt. Verder komen de respondenten, de onderzoeksinstrumenten en de manier waarop de data geanalyseerd wordt aan bod.

De hoofdvraag van dit onderzoek bestaat uit meerdere deelvragen. Alle deelvragen zijn gekoppeld aan het praktijkonderzoek. Per deelvraag is gekeken wat nodig is om de deelvraag volledig te kunnen beantwoorden. De hoeveelheid informatie die afkomstig is van het praktijkonderzoek zal per deelvraag verschillen.

3.1 De respondenten

In het praktijkonderzoek is gebruik gemaakt van het bevragen van zeven interne en externe respondenten. Met interne respondenten worden de jeugdzorgwerkers bedoeld die werkzaam zijn op de groepen van het MKD bij Combinatie Jeugdzorg. In het onderzoek zijn in totaal vijf verschillende interne respondenten geïnterviewd. De vijf respondenten zijn op drie verschillende locaties werkzaam. Twee in Helmond, twee in Eindhoven en één in Veldhoven. In dit praktijkonderzoek is gebruik gemaakt van drie verschillende locaties om de externe validiteit van het onderzoek te vergroten (Reulink & Lindeman, 2005). De interne respondenten werden betrokken bij het onderzoek omdat zij degene zijn waarvoor het onderzoek bedoeld is. Door de interne professionals bij het onderzoek te betrekken, weet de onderzoeker hoe zij tegenover het gebruik van NmG staan. De interne respondenten zijn in eerste instantie benaderd via telefoon en later via de e-mail om een datum te prikken in de agenda's. Aan de respondenten is een korte uitleg gegeven over het onderzoek en het interview zodat zij zich konden voorbereiden.

Twee respondenten zijn benaderd die buiten Combinatie Jeugdzorg werkzaam zijn. Beide respondenten zijn werkzaam bij Koninklijke Kentalis. Beide respondenten zijn werkzaam op een behandelgroep als jeugdzorgwerker en werken dagelijks met Nederlands met Gebaren. Een van hen is bij Kentalis ook logopedist. In het onderzoek zullen de medewerkers van Koninklijke Kentalis externe respondenten worden genoemd. De externe respondenten werden ondervraagd om erachter te komen hoe professionals bij een andere organisatie omgaan met NmG bij anderstalige kinderen. De onderzoeker heeft telefonisch contact opgenomen met de organisatie. Na een omschrijving van het onderzoek werd de onderzoeker doorverbonden naar de professional die het beste aansloot bij het onderwerp en die ruimte had in zijn agenda. Vervolgens is telefonisch een afspraak gepland.

3.2 Onderzoeksinstrumenten

In dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatief onderzoek, omdat op dat moment de beleving centraal staat en ruimte is voor beweging (Verhoeven, 2014). Het half gestructureerde interview dat gebruikt is als kwalitatief onderzoek, zorgt ervoor dat de beleving van de respondenten helder wordt. Daarbij was bij deze methodiek ruimte om door te vragen tijdens het interview. Het is goed voor het onderzoek om de beleving van de professionals te achterhalen omdat de onderzoeker op deze manier erachter is gekomen wat de ervaring is in het werken met gebaren.

In een kwalitatief onderzoek is de validiteit een maatstaaf. Bij validiteit gaat het over meten wat je wilt weten. Om de validiteit van het onderzoek te verhogen, is gebruik gemaakt van een topiclijst en hebben vooraf proefrondes plaats gevonden. De feedback en verbeterpunten zijn meegenomen en aangepast voorafgaand aan de interviews met de respondenten (Baarda, Bakker, Fischer, Julsing, De Goede, Peters & Van der Velden, 2013).

De topiclijst heeft ervoor gezorgd dat alle belangrijke informatie aan bod is gekomen en dat de subjectiviteit van de onderzoeker zoveel mogelijk beperkt is gebleven. Door het gebruiken van een topiclijst zat er een goede opbouw in de vragen en werd niets relevants vergeten. Dit zorgt er uiteindelijk voor dat alle deelvragen belicht kunnen worden aan de hand van de informatie uit het onderzoek. Op deze manier kan de onderzoeker meten wat gemeten moet worden en kunnen eventuele structurele meetfouten worden voorkomen (Baarda et al. 2013).

De topiclijst bestaat uit twee delen. Beide delen bestaan uit andere vragen en hebben een ander doel. Het eerste deel bestaat uit de vragen die zijn afgenomen bij de interne respondenten. Het tweede deel is de informatie uit het onderzoek met externe respondenten. Het interview met de interne respondenten heeft onder andere als doel te onderzoeken wat op de werkvloer leeft, hoe de interne professionals tegen NmG aankijken en wat zij nog aan vaardigheden en kennis missen. Het doel van het interview met de externe respondenten is informatie te krijgen over hoe andere organisaties omgaan met het gebruik van NmG en hoe de professionals dit ervaren. Zo weet de onderzoeker straks wat belangrijk is om mee te nemen vanuit andere organisaties en wat daarbij wel of juist niet helpend is.

Alle interviews die zijn afgenomen hebben plaatsgevonden in de vorm van een tweegesprek. Dit is de meest voorkomende vorm bij een interview en het meest wenselijk voor dit onderzoek. De professional is op deze manier niet beïnvloed door de mening of visie van een ander. De onderzoeker heeft goed geluisterd naar wat de respondent zegt en respecteert dat. Waar nodig is afgeweken van de volgorde van de topiclijst (Verhoeven, 2014).

In totaal zijn zeven verschillende interviews afgenomen, die ieder ongeveer een half uur hebben geduurd. De interviews met de interne en externe respondenten hebben plaats gevonden in een stille ruimte, om zoveel mogelijk ruis en afleiding te voorkomen. Deze factoren zouden negatieve invloed kunnen hebben op het onderzoek. Op deze manier werd rekening gehouden met de kostbare tijd van de respondenten, omdat de respondent zich goed kon voorbereiden op het gesprek en op het moment van het interview productief te werk kon gaan (Verhoeven, 2014).

3.4 Data-Analyse

Voorafgaand aan het interview is toestemming gevraagd aan de geïnterviewde of het gesprek mag worden opgenomen. De onderzoeker is verantwoordelijk voor de privacy van de geïnterviewde, onbevoegden mogen niet bij de gegevens kunnen (Boeije, 2014). De onderzoeker heeft dit gewaarborgd door de opname niet te verspreiden of te delen met anderen.

Na het afnemen van alle interviews bij de interne en externe respondenten, zijn alle gegevens verzameld en uitgewerkt. Het uitwerken van de interviews is gebeurd aan de hand van de opnames van de interviews. Alle interviews zijn getranscribeerd en daarna gecodeerd met behulp van een startlijst (Migchelbrink, 2016). De startlijst is opgesteld op basis van de topiclijst. Eerst zijn de hoofdvraag en de vijf deelvragen opgesteld, met de daaruit voortgekomen voorgestructureerde interviewvragen. Alle interviewvragen zijn op deze manier ondergebracht onder de vijf deelvragen. Aan de hand daarvan is een raamwerk ontstaan met verschillende onderdelen. De onderzoeker heeft vervolgens alle verzamelde gegevens een plek gegeven in het raamwerk. Naderhand is gekeken of onderwerpen konden worden toegevoegd of samengevoegd waardoor het schema compleet is (Migchelbrink, 2016).

4. Resultaten

Deze paragraaf bestaat uit resultaten die in kaart zijn gebracht door middel van het praktijkonderzoek. In deze paragraaf is gebruik gemaakt van zeven respondenten. Vijf van de zeven respondenten zijn werkzaam als professional op de MKD groepen bij Combinatie Jeugdzorg. Dit worden de interne respondenten genoemd. Twee van hen werken in Helmond (Rivierensingel), twee van hen werken in Eindhoven (Nuenenseweg) en één van hen in Veldhoven (MFA Midden). Voor het praktijkonderzoek is gebruik gemaakt van twee externe respondenten bij de Koninklijke Kentalis. Beide externe respondenten werken als professional op een groep kinderen. Een van hen is geschoold als logopedist en neemt twee van de vier dagen in de week de kinderen individueel mee voor een logopedische behandeling. De andere externe respondent is geschoold als jeugdzorgwerker.

Aan dit onderzoek hebben alleen vrouwelijke respondenten deelgenomen. Zij hebben allen een hbo opleiding afgerond. De respondenten hebben de leeftijd tussen de 24 en de 33 jaar, met een gemiddelde van 29 jaar. In bijlage 2 'Respondentenparagraaf' staat de

respondentenparagraaf voor dit praktijkonderzoek beschreven. Uiteindelijk zijn alle gegevens gecodeerd aan de hand van de topiclijst, waardoor deze paragraaf is ontstaan. De resultaten van de interne en externe respondenten staan apart beschreven. In bijlage 4 'Raamwerk interne en externe respondenten' is te zien onder welke codes de gegevens zijn ondergebracht.

4.1 De invloed op de behandeling van het gebruik van NmG

Tijdens het interview is aan de interne respondenten gevraagd wat de ervaring is in het werken met NmG op een MKD groep. Alle interne respondenten geven aan dat zij NmG momenteel inzetten om de Nederlandse taal te ondersteunen. Zij zien allen een positief effect en een meerwaarde in het gebruik van de gebaren. Met een positieve ervaring bedoelen de interne respondenten dat ze zien dat het kind zichzelf beter duidelijk kan maken en kan begrijpen wat een ander zegt. Dit is volgens de interne respondenten goed om de spraak- en taalontwikkeling te bevorderen waardoor effectiever en efficiënter behandeld kan worden op het MKD. Het is volgens hen goed voor de algehele behandeling en het stimuleert alle ontwikkelingsgebieden bij een kind. De professional kan het gedrag van een anderstalig kind door het gebruik van NmG eerder herkennen en ondersteunen. De interne respondenten geven aan dat niet alle anderstalige kinderen de gebaren eigen maken en dat het bij sommige anderstalige kinderen moeizaam verloopt of niet eigen wordt gemaakt. Eén van de vijf interne respondenten denkt dat het te maken heeft met de complexe hulpvraag die zij hebben. De kinderen op het MKD hebben vaak meerdere hulpvragen dan alleen het leren van de Nederlandse taal. De hulpvraag kan bijvoorbeeld bestaan uit een beneden gemiddelde intelligentie waardoor het kind veel herhaling nodig heeft en het langer duurt voordat het NmG eigen maakt. Het kind kan daarbij ook een problematiek hebben die ervoor zorgt dat het gedrag van het kind op de voorgrond komt. Hierbij kan gedacht worden aan autisme, ADHD etc. Bij het eigen maken van NmG kan het voor kinderen belangrijk zijn eerst andere factoren te stabiliseren. De interne respondenten zijn het unaniem eens over het feit dat er een intensiever aanbod nodig is waardoor NmG meer wordt herhaald en de anderstalige kinderen de gebaren sneller eigen maken.

NmG is volgens de interne respondenten voor zowel Nederlandstalige kinderen met en zonder een taal- en ontwikkelingsachterstand helpend. Het vergroot voor alle kinderen de woordenschat. De interne respondenten geven aan dat het communiceren met gebaren gemakkelijker gaat dan zonder gebaren. Met name het maken van contact en het behouden van de rust in een gesprek verloopt beter. Het kind voelt zich door het contact begrepen en

gaat het gebaar zelf sneller gebruiken. De taal kan volgens één van de vijf interne respondenten gemakkelijker tot zich worden genomen door een anderstalig kind doordat de professional twee stimuli toevoegt. Anderstalige kinderen die geen gebaren krijgen aangeboden vinden het lastig om de Nederlandse taal te herkennen en te onthouden. Het is voor anderstalige kinderen goed om het gebaar non-verbaal uit te voeren en het woord verbaal toe te voegen. De interne respondenten worden door de anderstalige kinderen geïmiteerd in het gebruik van gebaren en krijgen uiteindelijk meer contact met het anderstalige kind.

Door het gebruik van gebaren is er meer en intensiever contact met de kinderen, volgens de respondenten kan je elkaar beter begrijpen. De anderstalige kinderen vinden het leuk om NmG te gebruiken en zijn trots als ze zichzelf duidelijk kunnen maken. De interne respondenten zeggen dat het gebruik van gebaren een voordeel is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling omdat de anderstalige kinderen zich met de gebaren beter kunnen uitdrukken. Dit is terug te zien in de uiting van basale emoties. De kinderen worden sneller rustig en tonen uiteindelijk minder negatief gedrag. Dit geeft het kind meer zelfvertrouwen, waardoor het kind zich minder snel zal gaan afzonderen binnen een groep dan kinderen die zich onveilig voelen. Het kind voelt zich volgens de interne respondenten eerder veilig waardoor het kind zich beter kan ontwikkelen. Een kind dat zich onveilig voelt, staat zijn eigen ontwikkeling in de weg. Dit heeft volgens de interne respondenten te maken met het feit dat de kinderen kunnen communiceren met anderen in de omgeving, contact kunnen maken en daarover niet bang of onzeker hoeven zijn. Anderstalige kinderen worden volgens de interne respondenten door het gebruik van NmG minder terughoudend en door visualisatie beklijft de taal gemakkelijker. Het kind doet op deze manier een positieve ervaring op.

De interne respondenten geven aan dat NmG de spraak- en taalontwikkeling bevordert. De woordenschat en het taalbegrip worden vergroot. Het is wel belangrijk volgens hen om aan te sluiten op het taalniveau en de belevingswereld van het kind. De respondenten zeggen dat het dagelijks terug moet komen in het thema en de activiteiten waardoor de anderstalige kinderen eerder de ervaring opdoen dat NmG helpend is in de communicatie. Met het thema wordt in dit onderzoek het onderwerp waarover de kinderen op de groep spreken bedoeld. NmG neemt een stuk frustratie weg waardoor het kind meer positieve ervaring kan gaan opdoen.

De pedagogisch medewerker van het anderstalige kind kan door het gebruik van NmG een betere relatie opbouwen met het anderstalige kind omdat het kind zich door de gebaren kan uiten en veiliger kan gaan voelen. Volgens de interne respondenten is basisveiligheid, elkaar begrijpen en gezien én gehoord worden de basis om te kunnen ontwikkelen.

De externe respondenten beamen dat anderstalige kinderen baat hebben bij NmG. Anderstalige kinderen maken door NmG de taal sneller eigen. Zij zien het als de eerste stap in de communicatie. Het kind voelt zich volgens hen gehoord, kan zich uiten en duidelijk maken. Bij het gebruik van gebaren worden verschillende hersengebieden getriggerd omdat de taal wordt gevisualiseerd. Daardoor kunnen de kinderen uiteindelijk eerder de taal ophalen zeggen de externe respondenten.

De externe respondenten zeggen net zoals de interne respondenten dat anderstalige kinderen zich veiliger gaan voelen door het gebruik van NmG. Het anderstalige kind voelt zich begrepen en kan zich uiten. Veiligheid is nodig om te kunnen communiceren en te kunnen ontwikkelen op alle gebieden, wat goed is voor de gehele behandeling. Uit de taaltesten op Koninklijke Kentalis is gebleken dat een kind na verloop van tijd omhoog gaat in woordenschat, taalbegrip en zinsopbouw wanneer het NmG gebruikt. Dit in vergelijking met anderstalige kinderen die géén NmG gebruiken. NmG heeft volgens de externe respondenten een hele belangrijke bijdrage in de taalontwikkeling. Het ene kind is gevoeliger voor visuele ondersteuning dan het andere kind. De respondenten geven aan dat in samenspel met een ander kind de communicatie op de voorgrond komt te staan, in plaats van het gedrag. Frustratie zal hierdoor afnemen, waardoor de ontwikkeling vooruit gaat. Anderstalige kinderen zullen zichzelf minder terugtrekken en sociaal emotioneel zullen zij sterker worden. Het effect van gebaren is afhankelijk van de complexe hulpvraag die het anderstalige kind heeft.

Volgens één van de twee externe respondenten is het belangrijk om het individuele kind te volgen: *“Soms kinderen nemen de gebaren over en zetten taal niet meer in, terwijl talig sterk zijn. Door erop aan te spreken en gebaren weg te laten zakt het weer weg en gaan ze weer praten.”* Eén van de twee externe respondenten geeft aan de ervaring te hebben dat kinderen soms geen taal gebruiken bij het gebaar. Dit komt doordat zij nog niet zo ver zijn ontwikkeld om ook woorden te imiteren en te gebruiken. Ouders zijn volgens haar bang om kinderen gebaren te leren omdat ouders denken dat het kind altijd deze gebaren zal blijven gebruiken. Echter is dat niet zo en verdwijnen de gebaren vanzelf wanneer een kind het zelfstandig kan inzetten met taal.

4.2 De ervaring van professionals in het werken met NmG

Op de MKD groepen waar de interne respondenten werkzaam zijn wordt gewerkt met NmG. Alleen verschilt het per groep op welke manier de gebaren worden ingezet. Wat wel

overeenkomt is dat de gebaren worden ingezet ter ondersteuning van de Nederlandse taal. De Nederlands gesproken taal vindt tegelijkertijd met het gebaar plaats. Het belangrijkste doelwoord uit de zin wordt gebaard. Op alle groepen zitten anderstalige kinderen én kinderen met een taalontwikkelingsachterstand. Slechts een interne respondent heeft geen anderstalige kinderen op de groep. Het grote verschil tussen de MKD groepen is volgens de interne respondenten de manier waarop NmG wordt ingezet. Drie van de vijf interne respondenten geven aan dat NmG niet consequent wordt gebruikt op de groep. Af en toe worden er bij het zingen of bij het kijken van een dvd gebaren gebruikt. Het is erg zweverig en er is geen concreet overzicht welke gebaren centraal staan bij het thema. De twee overige interne respondenten gebruiken de gebaren consequent en hebben het in het dagritme geplaatst. Zij hebben een overzicht welke gebaren er per thema worden behandeld. Alle interne respondenten zeggen dat NmG consequent moet worden ingezet.

Volgens de interne respondenten is het van belang dat een professional het effect weet in het gebruik van NmG bij anderstalige kinderen. In de praktijk blijkt dat de professionals niet op de hoogte zijn over het gebruik van NmG bij anderstalige kinderen. Verder vinden zij het belangrijk dat zij vaardig zijn in het gebruik van gebaren en bewust zijn van het eigen spreken om gebaren op een effectieve manier in te zetten. Om dat effect te behalen moet er volgens twee van de vijf interne respondenten een logopedist bij NmG worden betrokken. De logopedist kan feedback geven op de groep over het inzetten van de gebaren door de professionals, helpen gebaren per thema centraal te stellen en de gebaren af te stemmen op het niveau van het kind. Eén van de vijf interne respondenten geeft aan dat het goed zou zijn als de logopedist de logopedische behandeling met het individuele anderstalige kind meer naar de groep zou halen. Door middel van gebaren of afbeeldingen kan de groep met dezelfde leerdoelen aan de slag als de logopedist en de logopedist kan zelf eventueel activiteiten rondom spraak- en taalontwikkeling komen doen met de kinderen op de groep.

Alle interne respondenten geven aan dat het lastig is om NmG te koppelen aan het thema van de vroeg voorschoolse educatie en de methodiek 'Kindergebaren met Lotte & Max'. Het thema stelt vaak 25 doelwoorden centraal. Eén van de vijf interne respondenten zegt dat tien doelwoorden voldoende is. Door continuïteit en herhaling van de doelwoorden aan te bieden, gaan de anderstalige kinderen net zoals de dagelijkse gebaren sneller de doelwoorden eigen maken. De interne respondent geeft daar een voorbeeld van: *“Voorbeeld dagelijks gebaar: Jas aandoen. Dat zijn dingen die zij dagelijks doen. Dat gebaar hebben ze denk ik binnen een week helder, omdat je dat zo vaak op een dag laat zien, voordoet en met ze doet. Het visualiseren helpt daarbij.”* Volgens alle interne professionals moeten de gebaren

geautomatiseerd worden. Dan hebben de anderstalige kinderen eerder herkenning, doen ze de professional na en begrijpen ze wat er van ze gevraagd wordt. Door NmG te plaatsen in het dagelijks ritme van de groep, wordt het voorbereid en eerder toegepast zeggen de interne respondenten. Twee van de vijf interne respondenten geven aan een breder raakvlak te willen creëren voor het leren van de Nederlandse taal door middel van gebaren. Om ervoor te zorgen dat de kinderen de Nederlandse taal beter en sneller gaan beheersen willen zij ouders, opvoeders of anderen belangrijke personen uit het netwerk een gebarencursus aanbieden. De volgende situatie heeft zich in de praktijk voorgedaan: *“Beter als moeder het kind begrijpt. Nu op de groep bijvoorbeeld is er een Turkse moeder die zijn zoon niet begrijpt als hij Nederlands praat tegen haar. Dit betekent dat moeder niet gemakkelijk tot samenspel komt en ze elkaar minder goed begrijpen. Het is toch belangrijk dat moeder begrijpt wat het kind bedoelt en kan communiceren. Mogelijk dat de communicatie met zijn ouders daardoor versterkt. Misschien gebaren zelfs inzetten in gesprekken met ouders.”*

Eén van de vijf interne respondenten geeft aan dat er voorheen ooit iedere ochtend tijdens de koffie door de logopedist de gebaren werden voorgedaan, passend bij het thema. En dat de logopedist op alle plekken zoals de wc en de kantine, deze gebaren op papier had hangen. Op deze manier waren de gebaren bij iedereen onder de aandacht en konden de professionals er niet onderuit. Verder geven de interne respondenten aan dat het helpend zou zijn als er permanent een digibord komt te hangen waar de filmpjes van ‘Kindgebaren met Lotte & Max’ gemakkelijker kunnen worden bekeken.

De externe respondenten geven aan dat op iedere groep binnen de hele organisatie dagelijks gewerkt wordt met NmG en dat het gekoppeld is aan het thema. Dit komt niet overeen met hoe de interne respondenten op de groepen werken. Bij de externe respondenten wordt heel veel herhaald, want herhaling is belangrijk. De gebaren zitten verweven in het ortho-communicatief klimaat dat zij nastreven. Eén van de externe respondenten raadt Combinatie Jeugdzorg aan om het toe te voegen aan het klimaat. Eén van de twee externe respondenten is logopedist en staat twee dagen per week op de groep en twee dagen per week neemt zij de kinderen mee voor een logopedische behandeling. In tegenstelling tot de interne respondenten is bij externe respondenten aandacht voor de logopedische leerdoelen van de kinderen op de groep en worden de gebaren afgestemd op het kind. Voorafgaand aan het thema is volgens beide externe respondenten met de logopedist een overzicht gemaakt welke gebaren centraal staan en hoe deze moeten worden uitgebeeld. Deze gebaren gaan in een mapje mee naar de ouders, zodat de ouders weten wat hun kind bedoelt als het kind een gebaar gebruikt. In het mapje staat het gebaar met een afbeelding van de betekenis. Op iedere

groep ligt een boek en staat op de computer of PC een e-reader om gebaren op te zoeken die de professional is vergeten. Dit is handig omdat het weinig tijd en moeite kost. Alle medewerkers moeten verplicht een gebarencursus volgen op NmG 1 niveau en zijn vrij om er een verdiepcursus bij te doen: NmG2. Voor ouders is een gebarencursus beschikbaar. De professional mag advies geven aan de ouder om het wel of niet te volgen. Wat de ouders ermee doen, is aan hen.

4.3 De onderdelen die volgens professionals aansluiten bij de gebruikte methodiek

Alle interne respondenten gebruiken op het MKD de methodiek 'Handgebaren met Lotte & Max'. Zij zetten deze in door middel van het kijken van de dvd's. De methodiek heeft verschillende soorten dvd's met verschillende thema's. Op de filmpjes is te zien hoe een gebaar moet en wat de achterliggende gedachte is. Uiteindelijk wordt het gebaar meerdere malen herhaald. Ieder thema wordt beëindigd met een liedje. Alle interne respondenten kijken de dvd's samen met de kinderen en leren op deze manier de gebaren. De dvd's worden twee keer achter elkaar gekeken. Bij twee van de vijf interne respondenten wordt dit consequent gekeken en ingezet. De overige drie van de vijf interne respondenten gebruiken NmG alleen in de kring, de rest schiet erbij in door onvoldoende ervaring.

De interne respondenten geven allemaal aan dat de dvd van de methodiek 'Kindgebaren met Lotte & Max' een leuke, mooie en leerzame dvd is. Het wordt op een speelse manier gevisualiseerd en herhaald waardoor het aanspreekt bij de anderstalige kinderen en zij de Nederlandse taal eerder eigen maken. De anderstalige kinderen hebben hierdoor de aandacht op de dvd gericht. De interne respondenten ondervinden ook enkele minpunten aan de methodiek 'Kindgebaren met Lotte & Max'. Alle respondenten zeggen dat het lastig te koppelen is met de thema's van de vroeg voorschoolse educatie, waarin alle leergebieden terug komen. Op de dvd's komen niet alle thema's terug. De interne respondenten ondervinden verschillende minpunten voor de anderstalige kinderen. De filmpjes gaan vaak te snel, de gebaren worden door alleen de dvd te kijken lastig eigen gemaakt, de hoofdrolspelers in de dvd gebruiken verschillende gebaren voor hetzelfde woord en hele zinnen worden uitgebeeld in plaats van alleen de doelwoorden. Hierdoor is het moeilijk te volgen voor de anderstalige kinderen. Bij het kijken van de dvd van 'Kindgebaren met Lotte & Max' geeft één van de vijf respondenten aan soms de filmpjes stop te zetten. Of zelf filmpjes te zoeken met de gebaren die bij het thema passen als ze niet op de dvd staan.

De onderzoeker heeft aan de respondenten gevraagd of zij bekend zijn met nog meerdere methodieken. Vier van de vijf interne respondenten kent geen bruikbare methode voor deze doelgroep. Eén van deze interne respondenten geeft aan nauwelijks iets af te weten van ‘Kindgebaren met Lotte & Max’ terwijl ze het wel gebruikt. Eén van de vijf interne respondenten heeft jaren geleden gebruik gemaakt van een tekening waarop een kind NmG uitbeelde, maar weet niet of dit een methodiek was en hoe de methodiek heette.

In het uitvoeren van NmG worden verschillende struikelblokken ervaren. De interne respondenten geven allemaal aan dat ze onvoldoende vaardigheden en kennis hebben in het gebruik van NmG. Ze weten niet hoe een gebaar moet worden uitgebeeld, wat er belangrijk is bij het uitvoeren van een gebaar en vinden het lastig om kleine nuances toe te passen. De communicatie en taalontwikkeling komen daardoor lastig op gang bij anderstalige kinderen. De respondenten vinden het lastig om de gebaren in te zetten omdat ze niet zijn geautomatiseerd. Dit levert onzekerheid op. Eén van de vijf interne respondenten geeft aan dat zij het zonde van haar tijd vindt om gebaren in te zetten voor maar drie anderstalige kinderen op een groep, ondanks ze bij hen moeilijkheden in de communicatie en taalontwikkeling ervaart. Eén van de interne respondenten geeft aan dat NmG soms niet het hoofddoel is van de groep en niet wordt beseft dat het voor één anderstalig kind al erg helpend kan zijn. In sommige groepen bestaat de kans dat kinderen het in gaan zetten om te grappen omdat zij zelf de gebaren niet nodig hebben om te communiceren. Twee van de vijf interne respondenten vinden het lastig dat zij de enige op de groep zijn die de gebaren kennen. Zij missen de aansluiting met de andere professionals en daardoor ook het effect van het inzetten van de gebaren. De interne respondenten maken allen gebruik van meerdere manieren van communiceren wanneer de taal tekort schiet. Zoals het visualiseren door middel van pictogrammen en het uittekenen van de situatie. Eén van de vijf respondenten maakt een koppeling met de Engelse taal ter ondersteuning wanneer zij de gebaren gebruiken.

De externe respondenten gaven in het praktijkonderzoek aan dat zij dagelijks alleen met NmG werken en verder niet met een andere methodiek. Soms gebruiken ze filmpjes van ‘Kindgebaren met Lotte & Max’ of ‘Praat je mee?’. Dit is een andere manier van NmG dan dat de interne respondenten inzetten. Volgens beide externe respondenten is NmG een prettige manier om de Nederlandse taal te ondersteunen met gebaren. Zij ervaren het als lastig dat kinderen soms op een andere plek anderen gebaren hebben aangeleerd en dat soms kinderen minder gevoelig zijn voor gebaren. Het is dan lastiger een gebaar in te zetten. Ouders worden betrokken bij de gebaren op Koninklijke Kentalis, maar de externe respondenten zeggen dat ouders meer kennis moeten krijgen over het onderwerp. Daardoor gaan ouders het begrijpen

en zelf ook meer inzetten. Net als de interne respondenten gebruiken de externe respondenten visualisatie door middel van pictogrammen en het uittekenen wanneer de taal tekort schiet. Eén van de twee externe respondenten neemt kinderen soms bij de hand, laat het de kinderen aanwijzen of ze schakelt een andere manier van vertellen in.

4.4 Vaardigheden van de professional

Aan de respondenten is gevraagd aan welke vaardigheden zij denken bij het inzetten van NmG. Alle interne respondenten zeggen dat het belangrijk is om duidelijk te articuleren, langzaam te praten, dichtbij het kind te staan, het gebaar kloppend moet zijn met de taal en je hele lichaamshouding, je moet communiceren op ooghoogte en overige bewegingen moeten worden beperkt wanneer men NmG gebruikt bij anderstalige kinderen.

Aan de interne respondenten is gevraagd hoe zij denken dat het effectieve niveau van NmG kan worden behaald en kan worden behouden. Alle respondenten zijn het erover eens dat een cursus ervoor kan zorgen dat de vaardigheden en kennis worden geoptimaliseerd. Alle professionals moeten worden geschoold. Zij moeten allen op elkaars groepen kunnen staan en samen de verantwoordelijkheid gaan dragen. De interne respondenten geven aan dat het belangrijk is om goed af te stemmen met de groep in welke mate de gebaren terugkomen, maar het moet consequent en dagelijks worden ingezet geven zij aan.

Om het gewenste niveau te behouden vinden de interne respondenten het goed om een moment in te plannen waarin de gebaren worden geselecteerd. Een verfrissingscursus, supervisiebijeenkomst, agendapunt bij een vergadering of een terugkomdag worden voorgesteld. Eén van de vijf interne respondenten gaf aan dat het niet verstandig is om het in een vergadering terug te laten komen. Vaak wordt het dan overgeslagen en is er te weinig tijd voor dit soort belangrijke zaken. Er hebben zich veel veranderingen voorgedaan in de Jeugdzorg waardoor de professionals meer taken hebben gekregen en zich niet bewust zijn van de invloed van gebaren. Een andere interne respondent zegt het fijn te vinden om het iedere maand kort met de logopedist te bespreken op de groep en één keer in het half jaar een algemene herhaling voor alle professionals te hebben. Zij vindt dat je elkaar moet kunnen aanspreken wanneer iemand NmG niet inzet, wanneer het wel gewenst is.

De externe respondenten is gevraagd welke vaardigheden zij hebben die helpend zijn bij het werken met NmG. Eén van de twee externe respondenten zegt dat het belangrijk is dat je op ooghoogte zit van de kinderen, dat je ziet welk signaal zij geven en dat je weet dat het kind je ziet. De andere externe respondent zegt dat het belangrijk is om een laag spreektempo

te hebben, duidelijk te articuleren en de gebaren en de Nederlandse taal samen te voegen. Het komt deels overeen met de antwoorden van de interne respondenten. Beide externe respondenten zeggen dat er verschillende handvormen zijn en dat het goed is om die onder de knie te hebben voordat men NmG gaat gebruiken. Net zoals de interne respondenten, geven de externe respondenten aan dat het belangrijk is om een cursus te doen om een effectief niveau te bereiken. Momenteel vindt één keer in de drie maanden een herhalingscursussen plaats op Koninklijke Kentalis en tussendoor krijgen zij feedback van de logopedist. Dit zorgt ervoor dat het niveau wordt behouden. De externe respondenten geven aan dit een prettige manier te vinden.

4.5 Kennis van de professional

In het interview gaven alle interne respondenten aan dat het belangrijk is dat alle professionals volledig NmG gebruiken. Nu is er te weinig kennis om het op een effectieve manier in te zetten. Zij zouden graag meerdere gebaren willen leren en willen weten wat de gebaren met de taalontwikkeling van anderstalige kinderen doet. De interne respondenten zeggen allen dat het allerbelangrijkste is dat de professional het belang ervan inziet en het overtuigend wordt ingezet. Anders hebben alle vaardigheden en kennis geen enkel effect. De interne respondenten ervaren dat het gebruik van gebaren meer rust oplevert in contact met een anderstalige kind en als professional ben je doelbewuster bezig met het inzetten van de taal en het contact.

De externe respondenten zeggen dat je bewust moet zijn van je eigen taal en dat de professionals zelf moeten gaan inzien waarom NmG goed is voor de spraak- en taalontwikkeling bij anderstalige kinderen. Verder sluiten de externe respondenten aan bij de interne respondenten over het stukje kennis. Alle respondenten zijn het erover eens dat het volgen van een cursus kan zorgen dat de professionals het belang van NmG gaan inzien. De professionals gaan het hierdoor NmG consequenter inzetten en positieve ervaringen opdoen.

4.6 Het eigen maken van NmG bij de professionals

Alle interne respondenten die zijn benaderd voor dit praktijkonderzoek, waren bekend met NmG op de groep. Aan hen is gevraagd hoe zij de gebaren eigen hebben gemaakt, wat zij van deze manier vinden en wat zij nog graag anders zouden willen zien. Drie van de vijf interne respondenten hebben enkele gebaren geleerd door met de kinderen mee te kijken naar de dvd's van 'Kindgebaren met Lotte & Max' en het te herhalen. Dit is niet de manier waarop ze het de volgende keer weer zouden doen, aangezien zij graag een cursus vooraf willen volgen.

Eén van de vijf interne respondenten heeft de logopedist ingeschakeld om vaardigheden te krijgen. De overige twee interne respondenten hebben een interactieve cursus gehad op een vorige werkplek genaamd Koninklijke Kentalis. Zij vonden dit een prettige manier en raden het aan om een cursus te volgen. Om aan te kunnen sluiten bij de professionals, is gevraagd welke manier van leren zij het meest prettig vinden. Alle interne respondenten geven aan dat ze actief willen zijn en dingen willen herhalen in de praktijk. Zij moeten met eigen ogen kunnen zien wat gevraagd wordt en feedback kunnen krijgen op eigen handelen. Hierdoor wordt een stukje onzekerheid weggenomen. De logopedist kan volgens enkele respondenten helpen met het vorm geven van NmG op de MKD-groepen. Hierbij kan gedacht worden aan het afstemmen van de gebaren aan het thema en op de individuele spraak- en taalontwikkeling van het kind. De respondenten geven aan dat het belangrijkste is dat de professionals het belang weten van de gebaren waardoor ze gemotiveerd worden om deel te nemen aan de cursus. De cursus moet volgens hen bestaan uit een stukje theorie en een stukje praktijk. Maar het komt er met name op neer dat zij het moeten gaan ervaren en het moeten gaan toepassen in de praktijk. Eén van de vijf respondenten geeft aan de cursus te verspreiden. Het is een pittige cursus en anders is het in een keer heel veel. Het is belangrijk dat de professionals als eerste de alledaagse en belangrijkste gebaren leren en daarna pas thematisch. Dan kunnen zij in de praktijk eerder aan de slag.

De externe respondenten beamen de antwoorden van de interne respondenten dat het volgen van een cursus noodzakelijk is. De externe respondenten hebben NmG eigen gemaakt door een cursus waarin theorie en praktijk centraal stonden. In de cursus kregen de professionals opdrachten, zoals het maken van een filmpje wat later werd besproken. Aan het einde van de cursus maakten de professionals een praktijktoets waardoor iedereen extra gemotiveerd was om goed mee te doen. Bij het behalen van de cursus kregen de externe respondenten een certificaat. Eén van de twee externe respondenten geeft aan dat het belangrijk is om te leren hoe je het kan aanbieden en uitleggen aan ouders en opvoeders. Net zoals de interne respondenten vinden de externe respondenten dat het samen gedragen moet worden in de praktijk en dat het vooral een kwestie van doen is. De externe respondenten vonden de cursus een prettige manier om NmG aan te leren. Eén van de twee externe respondenten vult hierop aan dat het prettig was een dvd te hebben waarop alle gebaren worden uitgebeeld, zodat het werd gevisualiseerd. Beide externe respondenten hebben de voorkeur om te leren door te doen, net zoals de interne respondenten. In de praktijk aan de slag gaan en feedback krijgen door middel van videobeelden.

5. Conclusie

De conclusies van het onderzoek worden beschreven aan de hand van alle deelvragen, die uiteindelijk gezamenlijk antwoord geven op de hoofdvraag. In het schrijven van de conclusies is gebruik gemaakt van meerdere invalshoeken. De conclusies zijn namelijk getrokken aan de hand van het theorieonderzoek en het interne en externe praktijkonderzoek.

5.1 Deelvraag 1: Wat is de invloed van het gebruik van NmG op de communicatie tussen de professional en de anderstalige kinderen, met een ontwikkelingsachterstand in de leeftijdscategorie van drie tot en met zes jaar?

Geconcludeerd kan worden dat NmG ervoor zorgt dat het anderstalige kind en de professional elkaar eerder begrijpen, wat ernstige problemen in gedrag en spraak- en taalontwikkeling kan voorkomen. De invloed van het gebruik van NmG is positief voor alle ontwikkelingsgebieden en de algehele behandeling van het anderstalige kind. De professionals staan achter het gebruik van NmG en zien een duidelijke meerwaarde voor alle kinderen op het MKD, mede doordat het NmG de nieuwe manier is om taalproblemen te voorkomen.

Het gebruik van gebaren levert minder frustraties op in het gedrag, omdat het anderstalige kind zich duidelijk kan maken en de professional intensiever contact heeft. Op deze manier vinden minder miscommunicaties plaats, waardoor het anderstalige kind een actievere rol kan gaan opnemen in het groepsverband. Het kind kan zich hierdoor sociaal emotioneel op een goede manier gaan ontwikkelen en vertrouwen krijgen in zichzelf, waardoor het kind zich veilig voelt. Basisveiligheid is een van de belangrijkste voorwaarden die een anderstalig kind moet ervaren om niet de eigen ontwikkeling in de weg te staan. Veiligheid is goed voor de algehele ontwikkeling, waardoor de anderstalige kinderen minder kans hebben op een uitval in het onderwijs en later beter presteren in de maatschappij. Combinatie Jeugdzorg vindt het belangrijk dat kinderen opgroeien in een veilige omgeving, waardoor het anderstalige kind contact gaat maken met de omgeving. Het anderstalige kind doet hierdoor een positieve ervaring op in het gebruik van NmG en kan dan pas de woordenschat vergroten.

Vanuit het theoretisch kader kan geconcludeerd worden dat de leeftijdscategorie van deze doelgroep cruciaal is voor het ontwikkelen van een nieuwe taal. Zij bevinden zich in de gevoelige periode, waarin zij gemakkelijker bepaalde functies ontwikkelen. In deze leeftijdscategorie kan een kind zeven tot negen nieuwe woorden per dag leren en grammaticale woordzinnen maken van vijf woorden. Een vierjarig anderstalig kind moet

gemiddeld een woordenschat hebben van 1000 woorden, terwijl een Nederlandstalig leeftijdsgenoot op 3000 woorden zit. De conclusie kan worden getrokken dat anderstalige kinderen door NmG de Nederlandse taal eerder en beter begrijpen. Het vergroot de woordenschat, het taalbegrip en het stimuleert de communicatie. Met NmG kan het taalaanbod afgestemd worden op de individuele ontwikkeling van het anderstalige kind. Uit het theoretisch en het praktijkonderzoek is gebleken dat NmG zorgt voor betere prestaties op taaltesten.

In het gehele onderzoek komt naar voren dat het leren van de Nederlandse taal met ondersteuning van gebaren, niet altijd even gemakkelijk verloopt bij anderstalige kinderen. Sommige anderstalige kinderen maken NmG niet tot nauwelijks eigen. Geconcludeerd kan worden dat dit te maken heeft met de complexe hulpvraag van het anderstalige kind. In sommige gevallen heeft het kind meerdere problematieken, zoals bijvoorbeeld een beneden gemiddelde intelligentie of een problematiek waarbij het gedrag op de voorgrond treedt. Het is voor de ontwikkeling van het anderstalige kind belangrijk dat alle factoren worden gestabiliseerd, voordat het volledig de aandacht kan richten op het eigen maken van de Nederlandse taal door middel van gebaren. Het is belangrijk dat het gebaar duidelijk wordt gevisualiseerd, meerdere keren worden herhaald en het anderstalige kind moet de tijd krijgen om het woord eerst visueel te coderen en daarna de opgeslagen informatie te activeren. Een kind die gebaren niet nodig heeft omdat het voldoende taal beheerst, zal de gebaren niet gaan gebruiken. Het gebruik van gebaren vermindert, zodra het anderstalige kind kan communiceren met alleen de Nederlands gesproken taal.

5.2 Deelvraag 2: Welke onderdelen van NmG dragen volgens professionals bij aan het aanleren van NmG, waarbij de Nederlandse taal wordt ondersteund door middel van gebaren bij anderstalige kinderen.

Het allerbelangrijkste is dat de professionals, de ouders of opvoeders en het sociale netwerk van het anderstalige kind gaan inzien dat NmG belangrijk is voor het ontwikkelen van de Nederlandse taal en de algehele ontwikkeling van het anderstalige kind. Geconcludeerd kan worden dat een breed raakvlak van NmG ervoor zorgt dat het diep doordrongen wordt bij het anderstalige kind, waardoor het kind de Nederlandse taal eerder eigen maakt. De respondenten geven aan dat het belangrijk is rekening te houden met de culturele achtergrond met de daarbij horende waarden en normen van het anderstalige kind, een goede afstemming tussen het MKD en thuis zorgt voor een betere behandeling op het MKD. Eventueel kan een gebarenmap per thema of een dvd voor thuis helpend zijn, waardoor het sociale netwerk kan

aansluiten op het gebaar van het anderstalige kind. De online ‘checklist gebaarvaardigheid’ van Koninklijke Kentalis kan helpend zijn in het afstemmen met de ouders of opvoeders van het anderstalige kind.

Op de MKD groepen wordt gewerkt met een thema vanuit de vroeg voorschoolse educatie, waarbij 25 doelwoorden centraal staan in twee á drie weken tijd. Geconcludeerd kan worden dat dit teveel doelwoorden zijn voor een anderstalig kind. In het onderzoek spreken verschillende theorieën elkaar tegen, vanuit hier wordt geconcludeerd dat het voor anderstalige kinderen goed is om per thema tien doelwoorden centraal te stellen. Deze conclusie is getrokken op de ervaring van de professionals en een theorie die rekening heeft gehouden met het ontwikkelen van de woordenschat bij beginners van de Nederlandse taal. Het is belangrijk voorafgaand de doelwoorden centraal te stellen en de doelwoorden af te stemmen met de methodiek ‘Kindergebaren met Lotte & Max’. Wanneer de doelwoorden niet aansluiten op de methodiek, is het belangrijk dat de professionals zelf kijken welke gebaren de lege plek op kunnen vullen. Momenteel sluiten de doelwoorden van de thema’s niet altijd aan bij de methodiek ‘Kindergebaren met Lotte & Max, waardoor de professionals onzeker worden in het werken met NmG. Het is voor het zelfvertrouwen van de professionals goed als er een duidelijk overzicht komt van de doelwoorden.

De methodiek ‘Kindergebaren met Lotte & Max’ wordt op alle MKD locaties gebruikt door middel van een dvd, wat de professionals als positief ervaren. Geconcludeerd kan worden dat deze methodiek niet volledig wordt ingezet op de groepen en dat professionals niet weten wat de achterliggende gedachte is van deze methodiek. De dvd en NmG wordt onvoldoende op de groepen herhaald, waardoor de anderstalige kinderen de gebaren op lange termijn sneller verliezen. Het consequent inzetten van NmG bij dagelijkse rituelen en het gebruik van de methodiek ‘Kindergebaren met Lotte & Max’ is belangrijk. De anderstalige kinderen kunnen op deze manier de Nederlandse taal gemakkelijker eigen maken. NmG zal dus volledig moeten worden ingezet op de MKD-groep.

Geconcludeerd kan worden dat de logopedist voor het leren van de Nederlandse taal bij anderstalige kinderen een vast moment moet krijgen op iedere MKD groep. Door middel van de specialisatie die zij hebben, kunnen de logopedisten feedback geven over de manier waarop de professionals de gebaren inzetten en hoe de professionals de gebaren kunnen afstemmen op het individuele kind. De logopedist kan ondersteuning bieden in het afstemmen van de doelwoorden passend bij de methodiek ‘Kindergebaren met Lotte & Max’ en het ontwerpen van een gebarenboekje dat de anderstalige kinderen mee naar huis krijgen. De individuele logopedische behandeling kan hierdoor meer worden ingevoegd op de groep,

doordat de professionals weten aan welke doelen het anderstalige kind werkt bij de logopedist. Om NmG te automatiseren bij de professionals, kan het helpend zijn dat in openbare ruimtes een overzicht te vinden is van de gebaren die op dat moment centraal staan bij het thema en dat deze gebaren besproken worden tijdens de koffie 's ochtends.

Buiten al deze belangrijke werkzame factoren om is het wenselijk dat de professionals een gemakkelijke toegang hebben tot NmG. Als iets weinig tijd en energie kost, steken de professionals eerder de handen uit de mouwen om het te doen. Vanuit hier kan geconcludeerd worden dat op alle groepen een boek moet komen met NmG en dat op iedere computer een e-reader beschikbaar moet zijn. En een digibord of vaste tv om de dvd's met de anderstalige kinderen te bekijken.

5.3 Deelvraag 3: Welke onderdelen van de gebruikte methodieken sluiten aan bij de setting van het medisch kleuterdagverblijf van Combinatie Jeugdzorg?

Het handelen van de professionals op het MKD worden onderbouwd met de richtlijnen van de Jeugdhulp en Jeugdbescherming. De professionals kunnen voor het inzetten van NmG bij anderstalige kinderen terecht bij de richtlijn 'Samen met ouders en jeugdigen beslissen over passende hulp'. Met name het hoofdstuk 'Omgaan met diversiteit' laat weten dat het belangrijk is om rekening te houden met de culturele verschillen in communicatie bij anderstalige kinderen en ouders of opvoeders. De professional zal interculturele competenties moeten ontwikkelen, om goed aan te kunnen sluiten bij de behandeling van het kind. De professional is verplicht vanuit Combinatie Jeugdzorg om zelfstandig in deze richtlijn te onderzoeken hoe hij het beste kan inhaken.

De conclusie kan worden getrokken dat alle professionals gezamenlijk verantwoordelijk moeten zijn voor het uitdragen van NmG op de MKD groepen. Ongeacht of dat het hoofddoel van een MKD groep het gebruik van NmG is, moet het op alle groepen worden ingezet en moeten de professionals in iedere MKD groep kunnen invallen of werken. De intensiteit van het gebruik van NmG kan worden aangepast op het niveau van de groep of op het individuele kind. Door NmG in het weekprogramma te plaatsen, wordt het niet overgeslagen en wordt het voorbereid door een van de professionals. Daarbij moet er een overzicht komen welke dvd's van 'Kindergebaren met Lotte & Max' centraal staan in het thema, waardoor het door onzekerheid niet wordt weggelaten. De professionals voelen zich nu onzeker, aangezien ze onvoldoende vaardigheden en kennis hebben in het gebruik van NmG. Zij hebben het niet geautomatiseerd, weten niet hoe een gebaar moet worden uitgebeeld en kunnen kleine nuances niet toepassen, waardoor de anderstalige kinderen niet

tot nauwelijks NmG eigen kunnen maken. De professionals die wel bekwaam zijn NmG in te zetten op de MKD-groepen vinden het zonde om daar als enige energie in te steken. Het hoeft geen hoofddoel te zijn van een MKD-groep, als het al slechts voor één anderstalig kind helpend kan zijn.

Als NmG of de Nederlands gesproken taal tekort schiet, kan het visualiseren door middel van pictogrammen of uittekenen een goede oplossing zijn. De professional kan proberen het op een andere manier te vertellen, door het aan te wijzen of door het kind bij de hand te nemen. NmG kan worden ondersteund vanuit de Engelse taal, in de vorm van een driehoek van gebaar, Nederlands en Engels.

5.4 Deelvraag 4: Wat moet een professional aan vaardigheden en kennis hebben om op een correcte manier het NmG in te zetten en eigen te maken bij anderstalige kinderen?

De belangrijkste voorwaarde is dat de professional door middel van het aanleren van vaardigheden en kennis het belang gaat inzien van NmG. Als dat niet gebeurt zullen alle vaardigheden en kennis geen optimaal effect hebben en zal het anderstalige kind zich niet optimaal gaan ontwikkelen. De professional moet de Nederlandse taal beheersen en de gebaren kennen, om aansluitend met de juiste vaardigheden en kennis NmG effectief in te zetten. De professional moet zorgen dat de Nederlandse taal toegankelijk wordt voor het anderstalige kind. Door de uitvoering van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de professionals momenteel niet bekwaam genoeg zijn om de gebaren op een effectieve manier in te zetten. Het is noodzakelijk dat de professionals een hoger bekwaamheidsniveau beheersen.

Enkele richtlijnen zorgen ervoor dat deze vaardigheden en kennis worden geoptimaliseerd. Bij het NmG is het belangrijk dat de gebaren op de juiste manier worden gearticuleerd, het juiste tempo wordt gebruikt en de belangrijkste doelwoorden uit een zin worden gekozen. Alle overbodige aspecten moeten achterwege worden gelaten, zodat het anderstalige kind zich volledig kan focussen op het NmG. De professional moet zich bewust zijn van de eigen lichaamshouding waaronder ook de mimiek en het communiceren op ooghoogte van het kind. De Nederlandse taal die samen komt met het gebaar moet op een juiste intonatie worden overgebracht. Daarbij moeten de grammatica en de woordsoorten correct zijn. Professionals die bekwaam zijn in het effectief gebruik van NmG zijn doelbewuster bezig met het inzetten van de taal en het contact, dit levert uiteindelijk rust op in de communicatie.

5.5 Deelvraag 5: Op welke manier kunnen de professionals het NmG eigen maken?

Geconcludeerd kan worden dat de professionals op het MKD voorstander zijn van het toepassen van NmG en het informeel leren. Zij willen aan de slag in de praktijk en goede handvatten krijgen op welke manier zij NmG moeten inzetten. Op deze manier doorlopen zij zoals gewenst uit het theoretisch onderzoek de volledige cirkel.

Het volgen van een gebarencursus waarin theorie en praktijk centraal staat blijkt wenselijk te zijn vanuit de praktijk. Met name de gebaren die dagelijks worden gebruikt en de thema's die als eerste aan bod komen zijn de eerste prioriteit. De professionals kunnen de gebaren meteen toepassen in de praktijk, waardoor de gebaren niet verwateren en de professionals direct een positieve ervaring opdoen met NmG. Positieve ervaring is nodig om de professionals intrinsiek te motiveren en dat de professionals het belang gaan inzien in het deelnemen aan een cursus. Momenteel hebben veel kinderen baat bij het gebruik van NmG, wat ervoor zorgt dat de professionals NmG als relevant gaan zien. Om de betrokkenheid van de professionals te verhogen, is het goed om in de gebarencursus de professionals erbij te betrekken en een eigen inbreng te laten hebben. Uit de theorie blijkt dat Combinatie Jeugdzorg een voorstander is in het volgen van cursussen door professionals. Zij hebben ieder jaar een heel scholingsprogramma, waarin zij de professionals de kans geven zichzelf te ontwikkelen en nieuwe dingen te leren die relevant zijn voor in de praktijk.

Om het gewenste niveau te behouden is het noodzakelijk dat er regelmatig over NmG wordt gesproken, want uit het theorieonderzoek blijkt dat professionals zelf weinig stappen zetten in het op de hoogte blijven van de laatste ontwikkelingen. Iedere maand moet bij het bespreken van de gebaren passend bij het thema, gesproken worden over knelpunten etc. Daarbij is het belangrijk dat de logopedist een keer in het half jaar een opfriscursus verzorgt, waardoor NmG niet verwatert en de professionals nieuwsgierig blijven in de gebaren.

5.6 Hoofdvraag: Hoe kan het werken met Nederlands met Gebaren bij anderstalige kinderen met een ontwikkelingsachterstand, binnen de leeftijd drie tot en met zes jaar, aangeleerd worden aan professionals werkzaam binnen het medisch kleuterdagverblijf van Combinatie Jeugdzorg?

Geconcludeerd kan worden dat het belangrijkste is dat de professionals het belang gaan inzien in het gebruik van NmG. Om dit niveau te bereiken, is het noodzakelijk dat alle professionals geschoold worden door middel van een gebarencursus. In deze gebarencursus moeten de professionals vaardigheden en kennis over NmG krijgen, waardoor zij intrinsiek gemotiveerd raken en een eigen positieve inbreng krijgen in het gebruik van NmG. Alle professionals

moeten gezamenlijk, ter ondersteuning van de logopedist, NmG gaan dragen op de MKD groepen. Per thema moet helder zijn welke gebaren centraal staan en de gebaren moeten in het weekrooster terug komen. Het niveau en de hoeveelheid gebaren moet individueel afgestemd worden op ieder anderstalig kind. De professionals moeten rekening houden met de diversiteit bij de anderstalige kinderen op de groep en goed afstemmen met de thuissituatie hoe zij over gebaren denken. Het is wenselijk dat de gebaren zo breed mogelijk worden gedragen en dat ouders, opvoeders en het sociaal netwerk bekwaam zijn in het gebruik van de gebaren. Door een breed raakvlak te creëren gaan de kinderen NmG beter doorleven en zullen zij uiteindelijk eerder de Nederlandse taal beheersen, waardoor een effectieve manier van communiceren plaats kan vinden. De professional en het anderstalige kind kunnen elkaar eerder begrijpen door het gebruik van de gebaren, waardoor het kind zichzelf kan ontwikkelen, duidelijk kan maken en veilig gaat voelen. Basisveiligheid staat voorop en ten goede van de algehele ontwikkeling van het anderstalige kind, met name de spraak- en taalontwikkeling. De woordenschat, het taalbegrip en de communicatie gaat door NmG vooruit. Het anderstalige kind zal minder agressief worden en het kan een bijdrage leveren in de sociaal emotionele ontwikkeling. Het is belangrijk de gebaren veel te herhalen, gezien de intelligentie en problematieken van de doelgroep. Door het goed af te stemmen op het individuele kind, weet de professional wat het kind nodig heeft en kan de focus liggen op de leerdoelen die het kind heeft. Geconcludeerd kan worden dat NmG ten goede komt van het anderstalige kind op de behandeling op het MKD bij Combinatie Jeugdzorg.

6. Aanbevelingen

In dit onderzoek zijn aan de hand van de conclusies verschillende aanbevelingen naar boven gekomen, die opgesteld zijn voor de praktijk. Deze aanbevelingen leveren een bijdrage aan de effectiviteit van het inzetten van NmG door de professionals op het MKD bij Combinatie Jeugdzorg. Gericht op anderstalige kinderen met een ontwikkelingsachterstand, in de leeftijd van drie tot en met zes jaar.

6.1 Het inzien van het belang van NmG.

In het onderzoek is naar voren gekomen dat niet alle professionals op de hoogte zijn van het belang in het gebruik van NmG bij anderstalige kinderen. Dit heeft een negatief effect op het behalen van het gewenste niveau om ervoor te zorgen dat anderstalige kinderen NmG eigen kunnen maken en dat het anderstalige kind zich veilig voelt om zich te ontwikkelen. Het

wordt Combinatie Jeugdzorg geadviseerd professionals de meerwaarde in te laten zien van NmG en dat zij geprofessionaliseerd worden in het gebruik van NmG. Als de professionals het belang inzien kunnen zij gezamenlijk NmG gaan dragen en zullen zij enthousiaster, consequenter en effectiever de gebaren gaan gebruiken. Het anderstalige kind zal zich in eerste instantie begrepen voelen, waardoor het anderstalige kind het gevoel heeft dat hij zich begeeft in een veilige omgeving wat goed aansluit bij de visie van Combinatie Jeugdzorg. Basisveiligheid is van grote invloed op de algehele ontwikkeling, waardoor het anderstalige kind meer ontwikkelingskansen krijgt en later beter kan presteren in de maatschappij. Er zijn meerdere opties mogelijk om de professionals het belang in te laten zien. Gedacht kan worden aan een studiemiddag of een teamvergadering waarin de logopedist een toelichting geeft. Verder kan er gebruik worden gemaakt van de professionals die eerder een positieve ervaring hebben opgedaan in het gebruik van de gebaren, waardoor zij collega's kunnen overtuigen.

6.2 Professionalisering professionals.

Combinatie Jeugdzorg wordt aanbevolen een gebarencursus op te nemen in het scholingsprogramma voor alle professionals werkzaam op het MKD, waarin vaardigheden en kennis centraal staat. Gedacht kan worden aan NmG 1 en voor de professionals die een verdieping en verbreding willen een NmG 2 als vervolgcursus. In het theoretisch kader komt naar voren dat NmG goed is voor de spraak- en taalontwikkeling voor anderstalige kinderen én voor Nederlandstalige kinderen met een achterstand in de taalontwikkeling. De professionals werkzaam op de MKD-groepen zien een positief effect in het gebruik van de gebaren, maar missen de professionalisering waardoor ze de gebaren automatisch inzetten op de groepen. Door een gebarencursus aan te bieden waarin professionals informeel leren en kunnen gaan toepassen, zullen de professionals intrinsiek gemotiveerd raken en enthousiast worden. Theorie en praktijk moet in deze gebarencursus centraal staan, zodat de professionals dichtbij de dagelijkse situatie komen te staan. Het aanbieden van een cursus sluit goed aan bij de visie van Combinatie Jeugdzorg, zij vinden het belangrijk dat professionals zichzelf kunnen ontwikkelen. In de conclusie staan praktische vaardigheden die de organisatie kan gebruiken.

6.3 Breed raakvlak in het gebruik van NmG.

De professionals van het MKD wordt aangeraden om een breder raakvlak te creëren in het gebruik van NmG, waardoor de anderstalige kinderen NmG beter zullen gaan doorleven en eerder eigen zullen maken. Om dit te bereiken moeten de professionals goed afstemmen met

de thuissituatie van het anderstalige kind en rekening houden met de waarden en normen die zij hebben. Uit het onderzoek is gebleken dat ouders of opvoeders met een andere cultuur NmG vaak als een taboe zien, omdat ze niet weten wat voor effect het heeft. Combinatie Jeugdzorg wordt aangeraden een ouderavond te organiseren over NmG, waarin het effect van NmG centraal staat. Verder wordt geadviseerd de anderstalige kinderen een map of dvd met gebaren mee naar huis te geven. Op deze manier staat de thuissituatie volledig achter de behandeling van het anderstalige kind en kan het sociale netwerk aansluiten op de ontwikkeling dat het anderstalige kind doormaakt. Hiermee voorkom je situaties dat het sociale netwerk het anderstalige kind niet begrijpt, waardoor de band met het sociale netwerk van het kind afzwakt wanneer zij zelf de Nederlandse taal niet beheersen. Een breed raakvlak is goed voor de algehele ontwikkeling van een anderstalig kind en het zal het anderstalig kind motiveren om NmG te gebruiken, waardoor de Nederlandse taal eerder eigen wordt gemaakt.

6.4 De expertise van de logopedist inzetten.

Het wordt aangeraden de logopedist te betrekken in het gebruik van NmG op de MKD groep, uit de resultaten is gebleken dat de professionals hier de meerwaarde van inzien. De logopedist kan helpen in het afstemmen van de gebaren per thema en de individuele leerdoelen van de logopedische behandeling van het anderstalige kind naar de groep brengen. De logopedist moet wekelijks een vast moment op de groep krijgen, waarin zij een activiteit kan doen met de anderstalige kinderen en hierdoor minder individuele logopedische behandeling nodig heeft. De professionals sluiten op deze manier gemakkelijker aan bij de logopedische leerdoelen van het anderstalige kind, waardoor er meer aandacht en herhaling is voor het leerdoel. Daarbij kan de logopedist de professionals op de groep direct voorzien van feedback over het gebruik van NmG, aangezien de logopedist gespecialiseerd is in communicatie en spraak- en taalontwikkeling. Uit de resultaten van dit onderzoek is gebleken dat de doelwoorden van het thema lastig te koppelen zijn aan de dvd's van de methodiek 'Kindergebaren met Lotte & Max'. De logopedist kan helpen de doelwoorden af te stemmen en desnoods op een andere manier de gebaren aanbieden die de professionals ter vervanging van de dvd kunnen inzetten. Aanvullend wordt aanbevolen dat de logopedist een herhalingscursus organiseert. Tevens kan de logopedist ervoor zorgen dat de gebaren voor iedereen door het hele gebouw beschikbaar zijn en dat de gebaren in een mapje mee naar huis kunnen worden gegeven.

6.5 Het gebruik van NmG op de groep.

Het wordt Combinatie Jeugdzorg aangeraden NmG consequent in te zetten door dagelijks de Nederlandse taal te ondersteunen met gebaren en de dvd's van 'Kindergebaren met Lotte & Max' te bekijken. Gedacht kan worden aan momenten in de kring, aan groepsactiviteiten of andere rituelen op de groep. De MKD-groepen werken met thema's vanuit de vroeg voorschoolse educatie. Het is voor de anderstalige kinderen wenselijker om maar tien doelwoorden per thema centraal te stellen die uitgebeeld worden door middel van gebaren, anders worden het teveel gebaren en kunnen de anderstalige kinderen het niet meer volgen. Het wordt Combinatie Jeugdzorg aangeraden de doelwoorden vanuit het thema van de vroeg voorschoolse educatie voorafgaand aan het thema te koppelen aan 'Kindergebaren met Lotte & Max'. Het blijkt dat de doelwoorden van het thema en de dvd's van de methodiek niet altijd overeenstemming vinden, wat voor onzekerheid kan zorgen bij de professionals.

6.6 Bruikbare middelen in het bevorderen van NmG.

Het is wenselijk als op iedere groep een vaste tv komt waarop de dvd's van 'Kindergebaren met Lotte & Max' worden bekeken, waardoor het minder moeite en energie kost om een tv te regelen. Het wordt de organisatie aangeraden om voor iedere MKD locatie een boek aan te schaffen. Voor alle MKD groepen zelf moet er voor iedere groep een dvd zijn van 'Kindergebaren met Lotte & Max' en moet vast op iedere computer een e-reader staan waarin de professionals de gebaren kunnen zoeken. Op deze manier kost het de professionals weinig tijd en moeite om achter een vergeten gebaar te komen, waardoor ze eerder de stap zullen nemen om het gebaar op te zoeken. De gebaren zijn hierdoor gemakkelijker terug te vinden.

6.7 Behoud gewenst niveau van NmG.

Geadviseerd wordt om één keer in de maand met de logopedist samen te gaan zitten om de gebaren af te stemmen op het thema van de vroeg voorschoolse educatie en om één keer in het half jaar met alle professionals samen te komen en de gebaren te verfrissen. De professionals kunnen in dit half jaar vragen stellen en mogelijke knelpunten bespreken.

6.8 Een kind met een meervoudige hulpvraag.

Het MKD heeft te maken met anderstalige kinderen met een ontwikkelingsachterstand. Deze ontwikkelingsachterstand bestaat in de meeste gevallen niet alleen uit een achterstand in de spraak- en taalontwikkeling. Vaak heeft een anderstalig kind op het MKD ook een afwijking in de intelligentie en/of een overige problematiek zoals bijvoorbeeld een beneden gemiddelde

intelligentie of autisme. Het is goed om eerst te onderzoeken op welke manier deze factoren gestabiliseerd kunnen worden, waardoor de anderstalige kinderen sneller en beter zichzelf kunnen ontwikkelen op het gebied van taal. Het is zonde als er tijd wordt gestoken in het leren van de Nederlandse taal, terwijl andere factoren eerst aangepakt moeten worden. Het wordt Combinatie Jeugdzorg aangeraden een verder onderzoek te verrichten naar het gebruik van gebaren bij een meervoudige hulpvraag.

7. Discussie

Dit hoofdstuk bevat een kritische evaluatie van de sterke en zwakke kanten van het onderzoek, waarin wordt teruggeblikt op de kwaliteit van het praktijkonderzoek. De discussie geeft de meerwaarde weer ten opzichte van de bestaande kennis en het vergroot de betrouwbaarheid.

Na het maken van dit onderzoek, zijn er enkele verbeterpunten naar voren gekomen. Als de onderzoeker vooraf op de hoogte was geweest van de verbeterpunten had de onderzoeker er rekening mee gehouden. Het eerste punt is dat Combinatie Jeugdzorg geen visie heeft in het gebruik van gebaren, maar dat de logopedisten momenteel bezig zijn met het opstellen van een visie. Het was wenselijker geweest als deze visie voorafgaand aan de start van dit onderzoek vast stond, waardoor nog meer afgestemd kon worden op Combinatie Jeugdzorg. Het verzamelen van theorie voor in het theoretisch kader, bleek lastiger dan verwacht. De informatie was vaak niet wetenschappelijk, niet recent of volledig. Om toch tot een bruikbaar theoretisch kader te komen voor dit onderzoek, is de logopedist geraadpleegd. De logopedist beaamde dit en heeft moeizaam enkele bruikbare boeken en artikelen gevonden. Voor de kwaliteit van het praktijkonderzoek was het verstandiger geweest om mannelijke én vrouwelijke respondenten te bevragen. De grootste groep die werkzaam is op de groepen in de jeugdzorg is vrouwelijk, maar voor het vormen van een goed beeld was het betrekken van mannen goed geweest. Verder is tijdens de interviews bij de interne en externe respondenten doorgevraagd, waardoor veel informatie is vrijgekomen die overbodig is. Echter heeft het doorvragen wel voor gezorgd dat er ook goede informatie vrij kwam. Voorafgaand aan de interviews zijn twee proefinterviews afgenomen, die hebben ervoor gezorgd dat de interviews voor het onderzoek nuttig waren. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van zeven respondenten, voor de validiteit was het beter geweest om meer respondenten te interviewen. Dit was niet mogelijk gezien de hoeveelheid en tijd.

In het onderzoek zijn naast de verbeterpunten ook sterke punten die naar boven zijn gekomen. De professionals op het MKD in Helmond konden zich allen vinden in het doel van

mijn onderzoek, aangezien het relevant is voor de groep en de professionals zelf de communicatie als probleem ervaren. Het is gebleken dat steeds meer migranten gezinnen worden aangemeld bij Combinatie Jeugdzorg, waardoor het gebruik van NmG een helpende factor is voor de toekomst van de behandeling van het anderstalige kind. In het schrijven van de conclusie van het onderzoek, bleek dat er een goed balans was tussen de bruikbare informatie van het theoretisch kader en het praktijkonderzoek. Beide onderdelen hebben een positieve invloed gehad op het onderzoek. Voor het praktijkonderzoek was het vinden van respondenten geen probleem, alle respondenten deden actief mee en vonden het belangrijk een goede inbreng te hebben in mijn onderzoek. Tijdens de interviews is gebruik gemaakt van interne en externe respondenten, waardoor gebruik is gemaakt van externe expertise. De interne respondenten waren afkomstig van verschillende locaties binnen het MKD van Combinatie Jeugdzorg. Dat zorgt ervoor dat het onderzoek organisatie breed is bekeken en voor alle MKD locaties beschikbaar is.

Het gebruik van NmG door de professionals bij anderstalige kinderen met een ontwikkelingsachterstand, in de leeftijd van drie tot en met zes jaar is in kaart gebracht en een meerwaarde voor Combinatie Jeugdzorg. De professionals hebben door het onderzoek handvatten gekregen om het op een effectieve manier in te zetten op de groep en te behouden. Op deze manier leren de anderstalige kinderen de Nederlandse taal, kunnen zij gaan communiceren en kan de spraak- en taalontwikkeling worden bevordert. Dit heeft een positief effect op de algehele behandeling van het kind, waardoor dit ten positieve komt van het kind later als burger in de maatschappij. Uit de inleiding en het praktijkonderzoek is gebleken dat er steeds meer anderstalige kinderen in behandeling komen in de Jeugdzorg. Het onderzoek is niet alleen een meerwaarde voor Combinatie Jeugdzorg, maar ook voor soortgelijke organisaties.

Literatuur

- Abshoven, van. B., Grootheest, van. W. & Verhoeven, T. (2006). *Voetstappen in de samenleving*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Aronson, E., Wilson, T.D. & Akert, R.M. (2011). *Sociale Psychologie*. Amsterdam: Pearson Education Benelux
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Goede, de. M., Peters, V. & Velden, van. der. T. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers
- Centraal Bureau voor Statistiek. (2016). *Bevolking kerncijfers. Oktober 2016*. Geraadpleegd op 11 november 2016, via:
<http://statline.cbs.nl/statweb/publication/?vw=t&dm=slnl&pa=37296ned&d1=0-2,8-13,19-21,25-35,52-56,68&d2=0,10,20,30,40,50,60,64-65&hd=151214-1132&hdr=g1&stb=t>
- Centraal Bureau voor Statistiek. (2016). *Ruim 3 duizend asielzoekers en nareizigers in september*. Geraadpleegd op 11 november 2016, via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/42/ruim-3-duizend-asielzoekers-en-nareizigers-in-september>
- Combinatie Jeugdzorg. (2015). *Nota Professionalisering en opleidingsbeleid*. Geraadpleegd op 13 januari 2017, via
<http://infolandportal.combinatiejeugdzorg.local/iProva/iDocument/Viewers/Frameworks/ViewDocument.aspx?DocumentID=a6f9e776-4e86-4542-85de-e6a66a79b3e7&NavigationHistoryID=141930&PortalID=100&Query=scholingsprogramma>
- Combinatie Jeugdzorg. (2016). *Algemeen Beleid & Organisatie Combinatie Jeugdzorg*. Geraadpleegd op 11 november 2016, via
<http://infolandportal.combinatiejeugdzorg.local/Eskion/Default.aspx>
- Combinatie Jeugdzorg. (2017). *Scholingsprogramma 2017*. Geraadpleegd op 12 januari 2017, via
<http://infolandportal.combinatiejeugdzorg.local/Eskion/Site/Frameset.aspx?MENUITEMID>
- Crone, E. (2010). *Het puberende brein*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker
- Derksen-Lubsen, G., Moll, H.A., Oudesluys-Murphy H.M. & Sprij, A.J. (2011). *Compendium kindergeneeskunde. Diagnostiek en behandeling*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Eldering, L. (2011). *Cultuur en opvoeding*. Rotterdam: Lembiscaat b.v.

- Esen, E. (2016). *Communiceren met anderstalige kinderen, binnen de leeftijd drie tot en met zes jaar, met een ontwikkelingsachterstand*. Eindhoven: Fontys Hogeschool Pedagogiek
- Feddema, G. & Wagenaar, A. (2012). *En als we nou weer eens gewoon gingen opvoeden*. Houten-Antwerpen: Uitgeverij Unieboek
- Gaag, van. der. R. & Speet, B. (2010). *Verschillen tussen allochtone en autochtone cliënten*. Geraadpleegd op 13 november 2016, via <http://www.jeugdkennis.nl/jgk/Artikelen-Jeugdkennis/Verschillen-tussen-allochtone-en-autochtone-clinten.html>
- Huijbregts, G. (2015). *Groei migranten gezinnen*. Eindhoven: Combinatie Jeugdzorg
- Jolles, J. (2013). *Het leren van professionals*. Utrecht: Siméa VHZ
- Huygen, S. (2015). *Cognitieve en fijnmotorische stimulatie bij jonge kinderen met autisme en een verstandelijke beperking*. Antwerpen: Garant-Uitgevers nv
- Koninklijke Kentalis. (2017). *De organisatie*. Geraadpleegd op 18 februari 2016, via <http://www.kentalis.nl/Over-Kentalis/De-organisatie>
- Knowles, M.S., Holton, E. F. & Swanson, R.A. (2011). *The adult learner* (7th ed.). Oxford: Routledge
- Kuiken, F. & Droge, S. (2010). *Woordenlijst Amsterdamse Kinderen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Migchelbrink, F. (2016). *Handboek praktijkgericht onderzoek*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Nederlands Gebarencentrum. (2016). *Wat is NGT?* Geraadpleegd op 14 november 2016, via <https://www.gebarencentrum.nl/projecten/projectarchief/wat-is-ngt/>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2016). *Effectiviteit van jeugdinterventies. Methodiekbeschrijving*. Geraadpleegd op 23 november 2016, via <http://www.nji.nl/Methodiekbeschrijving>
- NmG met Lotte & Max. (2016). *Over ons*. Geraadpleegd op 13 december 2016, via <http://www.gebarenwebwinkel.nl/c-3210342/over-ons/>
- Nulft, van. den. D. & Verhallen, M. (2009). *Met woorden in de weer*. Bussum: Coutinho
- Pot, H. (2012). *T2PR bij jonge absolute beginners: een omweg waard?* Geraadpleegd op 04-01-2017, via [file:///C:/Users/Britt/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/R31KIIVC/tijdschrift-taal-tpr-juni-2012-docx%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Britt/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/R31KIIVC/tijdschrift-taal-tpr-juni-2012-docx%20(1).pdf)
- Reulink, N. & Lindeman, L. (2005). *Kwalitatief onderzoek*. Geraadpleegd op 25 januari 2017, via <http://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0ahUKEwjxk4SXY93RAhUJXBoKHRdwAzMQFgghMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cs.ru.nl>

- %2F~tomh%2Fonderwijs%2Fom2%2520(2005)%2Fom2_files%2Fsyllabus%2Fkwalita
tief.pdf&usg=AFQjCNEilee9BLWKyqtuOS-wVKA_akmKCg
- Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming. (2016). *Omgaan met allochtone gezinnen. Opgroeien en opvoeden binnen allochtone gezinnen*. Geraadpleegd op 13 november 2016, via <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/samen-beslissen-over-passende-hulp/omgaan-met-diversiteit/omgaan-met-allochtone-gezinnen/>
- Rijksoverheid. (2016). *Asielbeleid. Inhoud. Opvang vluchtelingen*. Geraadpleegd op 11 november 2016, via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/inhoud/opvang-vluchtelingen>
- Scheltinga, F., Keuning, J. & Kuhlemeier, H. (2014). *Gericht werken aan opbrengsten in taal- en leesonderwijs*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands / Cito
- Sebastianutto, L., Mengotti, P., Spiezio, C., Rumiati, I. R. & Balaban, E. (2016). *Dual-route imitation in preschool children*. Geraadpleegd op 02-03-2017, via <file:///C:/Users/Britt/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/99NEFWN1/1-s2.0-S0001691816304000-main.pdf>
- Steehouder, M., Jansen, C., Mulder, J., Pool, van. der. E. & Zeijl, W. (2012). *Leren communiceren*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers
- Stichting praten met je handen. (2016). *Over ons*. Geraadpleegd op 13 december 2016, via <http://www.gebarenles.nl/c-3510788/over-ons/>
- Terpstra, A. & Schermer, T. (2006). *Wat is NmG en waarom gebruik je het?* Utrecht: Siméa VHZ
- Veldman-Das, M.W.M.P. (2003). *NmG*. Eindhoven: Sint Marie
- Verhoeven, N. (2014). *Wat is onderzoek?* Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers
- Vluchtelingenwerk Nederland. (2016). *Bescherming in Europa*. Geraadpleegd op 2 december 2016, via <https://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/cijfers/bescherming-europa>
- Vocvo. (2014). *Volwassenen leren anders*. Mechelen: Vocvo vzw
- Zeviar, L. & Douwenga, J. (2009). *Babygebaren. Gebaren met je kind voor hij kan praten*. Amsterdam: AW Bruna Uitgevers B.V.